

Doktora Öğrencisi
Rıdvan KIZILKAYA

Atatürk Üniversitesi İnkılap Tarihi
Enstitüsü
rkizilkaya34@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0545-5392>

Başvuruda bulundu. Kabul edildi.
Applied Accepted

Eser Geçmişi / Article Past: 31/05/2022 22/06/2022

Araştırma Makalesi

DOI: <http://dx.doi.org/10.21551/jhf.1124310>

Research Paper

Orjinal Makale / Original Paper

Bunalımdan Dostluğa: Yugoslavya Kralı I. Alexander'ın Atatürk İle Görüşmesi (4 Ekim 1933)

From Depression to Friendship: The Meeting of King of Yugoslavia Alexander I with Atatürk (October 4, 1933)

Öz

Türkiye ile Yugoslavya'nın yakınlaşması tarihin akışı içerisinde önemli gelişmelerle paralellik göstermektedir. Nitekim her iki ülkenin ortak tarihi geçmişi, Balkan politikası, Müslüman Türklerin Balkanlardan çekilmesi ile geride bırakılan miras ve en önemlisi de Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra iki yeni devlet olarak kurulmasıydı. Dolayısıyla dünya savaşından sonra çözüme kavuşmayan meselelerden dolayı yeni bir savaş ihtimalinin doğması ve İtalya ile Almanya'nın saldırgan politikaları yeni arayışları da beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda Atatürk, olası bir savaş ihtimalini hesaba katarak Balkanlarda bir ittifakın kaçınılmazlığını hissetmiştir. Atatürk dönemi dış politikasının barış eksenli bir eğilimle şekillenmesi barıştan yana olan devletlerle yakınlaşmasına vesile olmuştu. Bu yakınlaşma Balkan coğrafyası için endişelenen Yugoslavya ile gerçekleşmişti. Yugoslavya ile Türkiye'yi aynı düzlemde buluşturan başat unsur ise bölgesel yaklaşımlardı. Atatürk'ün barıştan yana tavrı Kral Alexander'i hayli etkilemiş ve bundan ötürü Türkiye'ye 3-4 Ekim 1933'te bir ziyaret gerçekleştirmesine neden olmuştu. Bu ziyaretin amacı hem Türkiye'nin kısa sürede geçirmiş olduğu aşamayı yakından görmek hem de Balkan devletleri arasında yeni bir ittifak arayışına zemin hazırlamaktı. Bu misyonla hareket eden Kral Alexander, Balkan coğrafyasının güvenliği için köprü rolünü üstlenmişti. Türkiye'nin bu noktada etkin konumundan faydalanmak isteyen Alexander, Atatürk ile yakın temasta olmuştu. Balkan Paketi'nin kurulması bu uğraşın meyvesiydi.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Yugoslavya, Atatürk, Kral Alexander, Balkanlar.

ATIF: KIZILKAYA Rıdvan, "Bunalımdan Dostluğa: Yugoslavya Kralı I. Alexander'ın Atatürk İle Görüşmesi (4 Ekim 1933)", *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 8/2 (Haziran 2022), s. (515-542)

CITE: KIZILKAYA Rıdvan, "From Depression to Friendship: The Meeting of King of Yugoslavia Alexander I with Atatürk (October 4, 1933)", *Journal of History and Future*, 8/2 (June 2022), pp. (515-542)

Abstract

The rapprochement of Turkey and Yugoslavia shows parallelism with important developments in the course of history. As a matter of fact, the common historical past of both countries was the Balkan policy, the legacy left behind by the withdrawal of Muslim Turks from the Balkans, and most importantly, their establishment as two new states after the First World War. Therefore, the possibility of a new war due to unresolved issues after the World War II and the aggressive policies of Italy and Germany brought along new searches. In this context, Atatürk felt the inevitability of an alliance in the Balkans, taking into account the possibility of a war. The foreign policy of Atatürk's period was shaped with a peace-oriented tendency, which helped him to get closer to the states that were in favor of peace. This rapprochement took place with Yugoslavia, which was worried about the Balkan geography. The dominant factor that brought Yugoslavia and Turkey together on the same plane was regional approaches. Atatürk's pro-peace stance greatly influenced King Alexander and therefore caused him to pay a visit to Turkey on 3-4 October 1933. This visit was to see closely the stage that Turkey had gone through in a short time and to lay the groundwork for the search for a new alliance between the Balkan states. Acting with this mission, King Alexander assumed the role of a bridge for the security of the Balkan geography. Alexander, who wanted to take advantage of Turkey's active position at this point, had been in close contact with Atatürk. The establishment of the Balkan Pact was the fruit of this effort.

Keywords: Turkey, Yugoslavia, Atatürk, King Alexander, Balkans.

GİRİŞ

1923-1938 yılları arası Mustafa Kemal Atatürk dönemi Türk dış politikasında oluşturulan paktlar ve kullanılan söylemlere bakıldığında Türkiye'nin her şeyden önce kendi ulusal güvenliğini sağlamak amacıyla komşu devletlerle ilişkilerini geliştirdiği söylenebilir. Doğu ve Batı blokunda oluşturulan Balkan Antantı ile Sadabat Paktı, İtalya ve Almanya'nın saldırganlığı karşısında bölgesel güvenliğin sağlanmasını amaçlayan ittifaklar olarak ortaya çıkmıştı. Dolayısıyla Türkiye, bu dönemde ulusal güvenliğini bölgesel güvenlik ortamının oluşturulması aracılığıyla sağlamaya çalışmıştır. Buna ek olarak Atatürk döneminde Türkiye'nin dış politikasında antiemperyalist söylemler sıklıkla kullanılmış ve böylece Türkiye, farklı ittifaklar oluşturmaya da çalışmış ya da en azından buna zemin hazırlamıştır.¹ Türk dış politikasında izlenen temel politika; milli egemenliğine ve bağımsızlığına saygı gösteren ve Misak-i Milli sınırlarında gözü olmayan bütün dünya devletleriyle iyi ilişkiler kurulabilir ilkesiyle beslenmişti.² Türkiye'nin coğrafi konumu gereği jeostratejik bölgelere yakınlığından dolayı ittifak arayışlarına ve güvenlik tedbirlerine başvurmasına neden olmuştur. Ortadoğu, Balkanlar, Kafkasya, Akdeniz ve Avrupa gibi Doğu-Batı ve Kuzey-Güney eksenlerinin kesişme noktasında olması aslında Türkiye'yi ister istemez bir güvenlik arayışına itmekteydi.³

1 Doğan Başaran, "Atatürk Dönemi Türk Dış Politikasında Savunmacı Realizm Anlayışı ve Üçüncü Dünyacılık", Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2/1, 2020, s. 85.

2 Rıfık Salim Burçak, Moskova Görüşmeleri ve Dış Politikamız Üzerindeki Tesisler, Ankara, 1983, s. 4.

3 Baskın Oran, "Türk Dış Politikasının Kuramsal Çerçevesi", Baskın Oran (ed.), Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008, s. 46.

Bu bağlamda Atatürk dönemi Türk dış politikasında benimsenen temel prensibin “Yurtta Barış, Dünyada Barış” sloganı hem yerel hem de uluslararası arenada vücut bulmuştu. Barışçıl dış politika stratejisi ve uygulamaları, bağımsızlığını kazanan yeni Türk devletinin iç siyasetinde ulus inşası sürecinin bir parçası olarak birlik oluşturmayı, hem de dış politikada saygın ve sözüne güvenilir bir devlet imajı yaratılmasını sağlamıştır.⁴ Öbür taraftan Atatürk dış politika anlayışının şu temel esaslar üzerinde inşa edildiği söylenebilir. Şöyle ki; anti-emperyalist, diğer uluslara saygılı olma, mazlum milletlerin birlik ve dayanışma içinde hareket etmelerini sağlamaktır.⁵

1923-1938 tarihleri arasında Atatürk’ü ziyaret etmiş olan devlet adamlarının isimleri ve unvanları şu şekilde sıralanabilir:⁶

1-Tarihi Süreç İçerisinde Türkiye-Yugoslavya

Yugoslavya’nın diğer Balkan Devletleri gibi kuruluşu aslında Osmanlı Devleti’nin hâkimiyetinin son dönemlerinde yaşanan gelişmelerle paralellik gösterir.⁷ 30 Mayıs 1913 Londra Antlaşması ile Kosova vilâyeti Sırbistan’a bırakılmıştı. Ağustos 1913 Bükreş Antlaşması ile günümüzde Makedonya topraklarına ait Üsküp ve Manastır’ı içine alan Vardar Makedonya’sı da Sırbistan’a katıldı. Osmanlı Devleti’ne yönelik taleplerini gerçekleştiren Sırbistan’ın milli hedefleri arasında Bosna-Hersek ilk sırada yer alıyordu. Nitekim 1914’ün başlarında Avusturya-Macaristan veliahdının Sırp tarafından öldürülmesi ilişkileri iyice germişti. Akabinde 1915 yılının baharında Paris’te ilk olarak, Ante Trumbic başkanlığında Avusturya-Macaristan göçmenleri tarafından bir Yugoslav heyeti kuruldu.⁸ I. Dünya Savaşı sonunda bu heyet aracılığıyla Yugoslavya 1 Aralık 1918’de Sırp, Hırvat-Sloven Krallığı şeklinde kurulmuştu. Tarihsel süreçte Yugoslavya birçok kez farklı isimlerle anılmıştı. 1929’da Güney Slavlar Ülkesi ardından İkinci Dünya Savaşı sonrası da Tito’nun girişimleri ile Sosyalist Federasyonu olarak yeni bir devlete dönüşmüştür.⁹

Devletin egemenliğini oluşturan Sırp, Hırvat ve Slovenler’in kendi aralarında anlaşmazlık yaşamaları üzerine bunları birleştirmek amacıyla Kral Alexander, 6 Ocak 1929’da anayasayı kaldırdı ve kral diktatörlüğünü kurdu. Öyle ki 3 Ekim 1929’da devletin adını da Krallık Yugoslavya’sı şeklinde değiştirdi.¹⁰ Bu tarihte krallık Sırbistan, Karadağ, Makedonya, Bosna-Hersek ve Kosova’nın tamamına hüküm sürmekteydi. Bunun dışında Slovenya ve Hırvatistan’ın

4 D. Başaran, a.g.m., s. 87.

5 Mustafa Talas, “Örnek Bir Dış Siyaset Modeli Olarak Atatürk’ün “Yurtta Barış Dünyada Barış” Politikası”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 15, 2004, s.345.

6 Afganistan Kralı Amanullah Han 1928 (Cumhuriyet Döneminde Türkiye’ye ilk resmi ziyarette bulunan devlet başkanıdır. Amanullah Han, Atatürk’e Aliyülâla Nişanı vermiştir.), Cont Bethlen Macaristan Başbakanı 1930, Venizelos-Yunanistan Başbakanı 1930, Japon Prensi Takamatsu 1931, Irak Kralı Faysal 1931, Sovyet Dışişleri Bakanı Litvinov 1931, Bulgar Başbakanı M.Mauchanoff 1931, ABD Genelkurmay Başkanı Mac Arthur 1932, Yugoslavya Kralı Alexander 1933, İran Şahı Rıza Pehlevi 1934, İsveç Velihtı Gustav Adolf 1934, İngiltere Kralı VII.Edward 1936, Ürdün Emiri Abdullah 1937, Yunan Başbakanı Metaksias 1937, Romanya Başbakanı Tatarescu 1937, Romanya Kralı II.Carol 1938.

7 Muhammet Aruçi, “Yugoslavya”, *İslam Ansiklopedisi*, Cilt, 43, 2013, s. 574.

8 M. Aruçi, a.g.a., s. 574.

9 Hakan Demir, *Yugoslavya Krallığı Siyasal Yaşamında Hırvat Sorunu (1929-1941)*, *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 2017, s. 58; <https://www.bosnakmedya.com/ataturk-donemi-turkiye-yugoslavya-iliskileri/>. (Erişim Tarihi: 13.08.2021).

10 M. Aruçi, a.g.a., s. 574.

da büyük bir kısmına da sahipti. Kral Alexander dış politikada ikili ilişkilere önem vermiş ve Macaristan'ın revizyonizmi karşısında, Fransa ile yakın ilişkiler içerisine girmişti. Ardından Yugoslavya'yı Küçük Antant'a üye yapmayı başardı. 1934'te Türkiye, Yunanistan ve Romanya ile, Bulgaristan'ın revizyonizmi Bulgaristan'ın revizyonizmi ve İtalya tehlikesine karşı Balkan Antantı'nı kurdu. İtalya tehlikesine karşı Balkan Antantını kurdu. Ancak Alexander'ın ölümünden sonra Yugoslavya'nın Nazi Almanyası ve Faşist İtalya ile ilişkileri giderek sıkılaştı. Yugoslavya 1937'de Bulgaristan ile daimi dostluk antlaşması dahi imzalamıştı.¹¹ Kral Alexander'ın Balkan birliği için Almanya, İtalya ve Bulgaristan'nın saldırgan tavırlarına karşı barış ve güven ortamı oluşturmak için vermiş olduğu çaba ölümüyle birlikte son bulmuştu. Çünkü kendisinden sonra ülkeyi idare edenler Almanya, İtalya ve Bulgaristan ile ilişkilerini geliştirme çabasına girmişlerdi.

2- Türkiye-Yugoslavya Siyasi İlişkileri

Yugoslavya Krallığı, Lozan Antlaşması'nda Müttefiklerden yana tavır sergilemişti. Özellikle Trakya sınırı konusunda hassas davranan Yugoslavya, Türkiye'nin Meriç'in batısında toprak kazanımları elde etmemesi için elinden geleni yaptı.¹² Yugoslavya, 1924'de Lozan Antlaşmasını onaylama noktasında tereddüt etmiş lakin ardından Türkiye Cumhuriyeti'ne yönelik bir girişim olmadığını bildirerek tavrını değiştirmişti.¹³ Dolayısıyla Türk-Yugoslav ilişkilerinin yeniden kurulması yönünde ikili görüşmelerin kaldığı yerden devamı kararlaştırılmış ve iki ülke vatandaşlarının misilleme (represaille) esaslarına göre konut durumu, oturma şartları ayrıca oturma sürelerine getirilen sınırlamalar, göçmenlerin tekrar dönmelerinin engellenmesi, Sırp okulları ve kurumlarıyla ilgili karşılıklı görüş alışverişi yapılarak sorunların çözülmesi amaçlanmıştı.¹⁴

Türk-Yugoslav ilişkileri reel anlamda Lozan Antlaşması'nın imzalanmasından sonra başlamış ve her iki devlette yeni kurulmanın vermiş olduğu sorunlarla uğraşmak zorunda kalmıştı. Yugoslavya'nın, Hırvat ayrılıkçı milliyetçilerle başı dertteydi. Bunun haricinde her iki ülke içteki problemlere ek olarak dıştan da güvenliklerine yönelik tehdit algılıyordu. 1922'de İtalya'nın başına Musolini ve Almanya'nın başına ise 1933'te geçen Adolf Hitler bu tehditlerin ortak noktasıydı. Bu doğrultuda Balkanlar, her iki yayılmacı liderin hedeflerinden birisiydi ve bu ortak tehlikeye karşı Türk-Yugoslav iş birliği gerekliydi. Ancak kapitülasyonlardan dolayı iki ülke ilişkilerinde gerginlik yaşanmıştı. Bu bağlamda Lozan Konferansı esnasında Osmanlı borçlarının Osmanlı'dan ayrılan Balkan ülkeleri arasında paylaşımı kararlaştırılmış, ancak Yugoslavya payına düşen miktarı ödemeyi reddetmiş ve Lozan Barış Antlaşması'nı da imzalamaya yanaşmamıştı.¹⁵

Nitekim Lozan Antlaşması'nın kapitülasyonlar ile ilgili kararı haliyle iki ülke ilişkilerinde bir yara açmıştı. Türkiye, Yugoslavya'nın bu olumsuz tutumuna rağmen 1923'te Belgrat'a bir temsilci atayarak ilk adımı atmıştı. Belgrat Hükümeti, Türk temsilcisi olarak atanan Cevad Bey'e her türlü diplomatik ayrıcalığı tanımasına rağmen, Cevad Bey'i resmi temsilci sıfatıyla tanımak istememesi, Ankara'ya temkinli yaklaştığını göstermekteydi. Bu olumsuz tavrına rağmen Belgrat,

11 Fahir Armaoğlu, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995), Alkım Yayınevi, İstanbul, 2007, s. 184.

12 Salim Gökçen, "Atatürk Döneminde Türkiye-Yugoslavya İlişkileri ve Kral Alexander'ın Türkiye Ziyareti", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 9(12), 2016, s. 368.

13 Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), HR. İM. 00242. 00036. 001.

14 BOA, HR. İM. 00242. 00036. 001.

15 <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ataturk-doneminde-turkiye-yugoslavya-iliskileri/>, (Erişim Tarihi: 13.08.2021).

Adnan Beyi İstanbul'a Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı'nın temsilcisi olarak görevlendirmişti. Türkiye 1923 yılından sonra Lozan'dan ara kalan, Yunanistan ile mübadele, Musul, Kerkük ve Hatay gibi sorunlarla uğraşırken Balkanlar'dan gelebilecek olası tehlikeleri de önlemeye çalışmaktaydı. Türkiye'nin, Belgrat ile dostça ilişkilerini rayına koyması aslında Balkanlarda bir birliğin kurulması demektir. Bu nedenle Belgrat'ın kazanılması önemliydi. Yoksa Belgrat'tan doğrudan bir beklentisi yoktu. Ankara'nın Sofya temsilcisi Enver Bey, meslektaşı Sofya'daki Sırp temsilci Rakiç ile Mayıs 1924'te görüşerek Türkiye'nin Batı Trakya'da birtakım isteklerinin olduğunu ve bunu Belgrat'ın nasıl karşılayacağını sorunca Sırp temsilcisi konu ile ilgili bir yorum yapmaktan kaçınmıştı. Öyle ki Türkiye'nin Batı Trakya meselesine yaklaşımını ve Bulgaristan ile olan ilişkileri Sırp tarafından endişeyle karşılanmıştı.¹⁶

Bütün bunlara rağmen iki ülke de oldukça yapıcı bir politika izlemiş ve ardından yeniden iki devlet arasında 1925 yılında görüşmeler başlanmıştı. İlişkilerin seyrini etkileyen ilk aşama 28 Ekim 1925'te dostluk antlaşması ile gerçekleşmişti.¹⁷ Türkiye, Balkanlarda huzuru sağlamak düsturuyla her devletle ayrı ayrı dostluk antlaşması imzalayarak üzerine düşen görevi yerine getirmeye çalışmıştı. İki ülke arasında imzalanan antlaşma, bu zeminde atılmış yeni ve önemli bir adımdır.¹⁸ Bu antlaşma ile iki ülke arasında yeniden diplomatik girişimler başlamış ve ardından 18 Ocak 1926'da Gazi Mustafa Kemal'den, Sırp-Hırvat-Sloven Kralı Alexander'a; Yusuf Hikmet (Bayur) Bey'in Belgrat'a Orta Elçi olarak atanmasına dair güven mektubu gönderilmişti. Ayrıca diplomatik kanalların daha işlek olması amacıyla 23 Şubat 1926'da Belgrat'ta temsilci olarak bulunan Yusuf Hikmet Bey'in görevinin ise elçi olarak değiştirilmesine karar verilmişti.¹⁹ Türk-Sırp ilişkileri ikili ilişkilerden ziyade her iki ülke açısından Balkan politikası için de önem arz etmekteydi. Bu doğrultuda Türkiye, Yugoslavya, Yunanistan ve Romanya 1922 yılında iktidarı ele geçiren Mussolini tehdidi, Bulgaristan ve Arnavutluk'un İtalya ve Almanya'ya yakınlaşması gibi nedenlerden ötürü Balkan paktı için çalışmalara başlamıştı.²⁰ Nitekim 1933'te Hitler'in Almanya'da iktidara gelmesiyle Balkanlar'daki tehlike daha da büyümüştü. Kral Alexander, bu tehlikenin vermiş olduğu bilinçle 2-3 Ekim Bulgaristan, peşinden 4 Ekim 1933'te İstanbul ziyaretlerini icra etmişti. Bu ziyaretlerin temel amacı ise Balkan ülkelerini bir araya getirme çabasıydı. Kral Alexander'ın İstanbul'da Atatürk ile görüşmesi olumlu sonuçlar vermiş olmalı ki; ikili ilişkilerin geliştirilmesi ve Balkanlar'da iş birliğine dayalı bir dizi antlaşmalar imzalanmıştı.

Türkiye'nin Balkan Devletleri ile yaklaşması Balkan birliği fikrinin ortaya atılmasıyla yeşermişti. Bu fikir ilk kez Yunanistan tarafından 1925 yılında ortaya atılır. Yunanistan, Sırbistan'a karşı durumunu güçlendirmek ve Balkanlarda statükonun korunması ayrıca Balkan Devletleri arasında genel bir barışın inşası noktasında bir birliğin kurulması görüşündeydi.²¹ Bu bağlamda

16 <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ataturk-doneminde-turkiye-yugoslavya-iliskileri/>, (Erişim Tarihi: 13.08.2021).

17 Cemil Koçak, *Siyasal Tarih (1923-19509, Türkiye Tarih, C. 4*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1995, s. 154; TBMM Kavanin Mecmuası, II. Devre, IV, Ankara, 1941, s. 63.

18 Rıdvan Kızılkaya, *Türk Siyasal Hayatında Mahmut Soydan (Hayatı, Faaliyetleri ve Düşünce Dünyası)*, Hiper Yayınevi, İstanbul, 2020, s. 174.

19 Bilal Şimşir, *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları IV*, TTK, Ankara, 2001, s. 261; Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), 030. 181. 118. 144.

20 <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ataturk-doneminde-turkiye-yugoslavya-iliskileri/>, (Erişim Tarihi: 13.08.2021).

21 Şevket Süreyya Aydemir, *Tek Adam III, Remzi Kitapevi*, İstanbul, 1987, s. 385.

6-19 Ekim 1929'da Atina'da düzenlenen 27. Evrensel Barış Kongresi'nde Balkan birliğinin kurulmasına gidilen sürece büyük bir ivme kazandırmıştı. Bölgenin güvenliği ve sorunları ilk defa Balkan Konferansı'nda masaya yatırılmıştı. Balkan birliğinin kurulmasına yönelik Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya, Romanya, Arnavutluk ve Bulgaristan 5 Ekim 1930'da Atina'da bir araya gelerek birliğin kurulmasında samimi olduklarını böylece göstermişlerdi.²² Türkiye'nin kendi güvenliğini tesis etmeye yönelik çalışmaları ve barış düzenini sağlamak amacıyla komşu devletlerle bir araya gelmesi yeni oluşumların habercisi olmuştu. Bu durum barıştan yana bir politika izleyen Yugoslavya ile yakınlaşmasına zemin hazırlamıştı.

Türkiye ile Yugoslavya ilişkilerine zarar verebilecek problemlerin halledilmesi hem iki ülke hem de Balkan İttifakı açısından önemliydi. Emlak meselesi²³ ikili ilişkilerde aksaklıkların yaşanmasına neden olan sorunların başında geliyordu. Bunun biran önce çözüme kavuşması adına Yugoslavya Kralı, Tevfik Rüştü Aras'a emlak meselesinin halledilmesini arzu ettiği bildirmişti. Bu noktada her iki taraf yetkililerinin meseleyi ve süreci hızlandırmaları gerektiği ve birlikte hareket etmeleri istenmişti. Kral Alexander'ın arzusu şu yöndeydi: *"Hariciye Nazırı ile mülakatında Kralın ve kendisinin Hükümeteyn münasabatını kavi dostluk esasına ibtida ettirmek arzusunda bulduklarını ve yeni Sefire bu hususta talimat verildiğini ve emlak ikamesini bir an evvel hal için Kralın kendisine yeniden katı talimat vermiş olduğu ve bu işi tarafeynin memnuniyetini mucip bir şekilde hal ve Neşicin bu talimatı zatı devletlerine de arza memur edildiğini söyledi."*²⁴ 1930 yılı itibariyle Mübadele Kanunu doğrultusunda yoğun bir göç trafiği yaşanmış ve Yunanistan'dan olduğu gibi Balkan coğrafyasından da Türkiye'ye kitleler halinde göç edilmişti. Bu durum Emlak meselesini doğuran önemli sebepler arasında olmuştu. Dolayısıyla Yugoslavya'dan göç edecek olan Türklerin durumları ve orada kalan arazilerin nasıl olacağı önemli bir mesele halini almıştı. Yugoslavya ile bu noktada işbirliği yapılarak meselenin sorun teşkil etmeden çözümü istenmişti.²⁵

İki ülke arasında sorun teşkil eden problemlerin halli ikili ilişkilerde samimi bir ilerlemenin kaydedilmesine vesile olmuştu. Ancak bu durum Balkanlarda farklı yorumlamaların meydana gelmesine de yol açmıştı. Öbür taraftan 1931'de Sofya'da düzenlenen Balkan Yat oyunları münasebetiyle Makedonya, Trakya ve Dobrice derneklerinin yayınladıkları ortak bildiride Yugoslavya, Romanya ve Türkiye temsilcilerinin Bulgaristan'a alınmaması ve bu ismi geçen ülkeler protesto dahi edilmişti.²⁶

Türkiye, bu tarz provokasyonlara karşı barıştan yana olduğunu göstermek amacıyla 1932'de Cemiyet-i Akvam (Milletler Cemiyeti) bünyesinde yer almak için girişimlerde bulunmuştu. Bu uğraşlar sonucunda Türkiye'nin cemiyet üyeliği 18 Temmuz 1932'de üye devletler tarafından kabul edilmişti.²⁷ Türkiye'nin Cemiyet-i Akvam üyeliği Yugoslavya basınında büyük bir akis

22 Esra Değerli, "Türkiye'nin Balkan Ülkelerine Yakınlaşma Çalışmaları: Balkan Paktı", Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 9(2), 2008, S. 121-122.

23 Balkan savaşlarından sonra Yugoslavya'daki Müslümanlara ait ev ve arazilere Sırp hükümeti tarafından el konulmuştu. Bunlar; şehir ve köyde bulunan mülkler diğeri ise tımar sistemi nedeniyle kullanılan geniş arazilerdi. Bu sorun Türk-Yugoslav ilişkilerinde aksaklıkların yaşanmasına neden olmuştu. Ahmet Özgiray, "Türkiye-Yugoslavya İlişkileri (1920-1938)", Tarih İncelemeleri Dergisi, 14(1), 1999, s. 13.

24 BCA, 030. 10. 250. 691. 22.

25 BCA, 030. 10. 250. 691. 22.

26 BCA, 030. 10. 240. 619. 14.

27 Ercan Haytaoğlu, "Cemiyet-i Akvam (Milletler Cemiyeti ve Türkiye)", Atatürk Ansiklopedisi, 2021, s.

yapmıştır. Mesela Yugoslavya Politika gazetesinin sürmanşetinde “*Türkiye’nin Hariç Tesiratından Azade Kalmağa Matuf Mesaisi*” başlığı ile önemli hususlara temas edilmişti. Cemiyet-i Akvam’a üyeliğin Türkiye’de büyük bir heyecanla karşılandığı ifade edilmişti. Türk dış politikasında yeni bir sayfanın açıldığı ve Türkiye için Cemiyet-i Akvam’a girişin muvaffakiyetin nişanesi olduğu vurgulanmıştı.²⁸ Devamında gazete, Akşam gazetesinin Cemiyet-i Akvam üyeliğine yönelik değerlendirmesini aynen şu şekilde aktarır: “*Bu gazete (Akşam) Mustafa Kemal Paşa’nın Türkiye’si akvam cemiyetine girmeğe davet edildi ve layık olduğu bircümle merasimle girdi. Bu hal Türkiye Cumhuriyeti’nin kısa bir zaman zarfında beynelmilel sahada, Türkiye’nin kuvvet ve ehemmiyetini bütün dünyaya gösterecek bir hadisedir ve Türkiye harici siyasetini idare edenlere karşı diğer memleketlerin takdirini ifade eder.*”²⁹ Tefik Rüştü Aras, cemiyet üyeliği hususunda olası bir propagandaya karşılık: “*Türkiye’nin akvam cemiyetine duhulününün Türk ile Sovyet Rusya’sı arasında samimi dostluk münasebatının inkişafına hiçbir suretle hail teşkil edemeyeceğini*”³⁰ belirtmiştir. Cemiyet üyeliğinin Türk-Rus ilişkilerine engel teşkil etmeyeceğine işaret edilmiştir.

Politika gazetesinde, Mustafa Kemal Paşa’nın beyanatlarında sıklıkla dillendirdiği Türkiye’nin batıdan ziyade doğu devletleri ile ortak çıkarlarının olduğunu ifade etmesine rağmen batıya yakınlaşmasını gerektiren nedenler sorgulanmıştır. Mesela “*Türkiye’nin beynelmilel Avrupa teşriki mesaisinde yakınlaşmasını icap ettiren amiller nedir?*” sorusuyla yeni bir tartışma ortaya atılmıştı.³¹ Batı dünyasının Türkiye’yi doğu politikası güttüğü suçlamalarına karşılık cemiyet üyeliği göstermiştir ki: Türkiye’nin ne doğu ne de batı eksenli bir siyaset izlediğiydi. Türk dış politikasının temel amacı barışın ve güvenliğin tesisidir. Dolayısıyla bu durumun Türk-Rus ilişkilerine yansıdığı ve Rusya’nın Türkiye’yi kaybetmek istemediği şeklinde yorumlanmıştı. Bu meyanda aynı gazete Rusya’nın Türkiye’nin batıya yönelmesini engellemek niyetiyle hareket ettiğini de yazmıştır. Devamında İsmet Paşa ile Tefik Rüştü Aras’ın Moskova ziyaretini hatırlatarak Rusya’nın Türkiye’ye 8 milyon dolarlık bir kredi açmaya hazır olduğu öne sürülmüştür. Rusya’nın bu şekilde hareket etmesini Türkiye’nin iç piyasasını dış müdahalenin etkisinden kurtarmaya yönelik bir girişim olarak yorumlanmıştı.³²

İlişkilerin daha da bir üst lige çıkılması amacıyla bir takım görüşmeler gerçekleşmiş ve nihayetinde 28 Kasım 1933’te “*Dostluk, Saldırmazlık, Adli Tesviye Uzlaşması ve Tahkim*” konularını içeren bir antlaşma daha yapılmıştı.³³ Özellikle 1932 yılından sonra Yugoslavya ile ticaret, siyasal, emlak, denizcilik, hukuk gibi alanlarda birbirini izleyen antlaşmalarla iki ülke ilişkilerinde önemli bir ilerleme kaydedilmişti.³⁴ Öbür taraftan 14 Nisan 1932’de imzalanan Afyon Antlaşması, 14 Haziran 1935 tarihinde kabul edilerek yürürlüğe girmişti.³⁵ Bu antlaşma ile afyon ticaretine yönelik yeni kararlar alınmış ve antlaşmaya taraf ülkelerin kendi ülkelerinde ham afyon ihracı hakkına münhasıran yeni bir kurum oluşturulması fikri orta atılmıştı. Bu kurumlar “Türk

14.

28 BCA, 030. 10. 251. 694. 22.

29 BCA, 030. 10. 251. 694. 22.

30 BCA, 030. 10. 251. 694. 22.

31 BCA, 030. 10. 251. 694. 22.

32 BCA, 030. 10. 251. 694. 22.

33 BCA, 030. 10. 251. 696. 25.

34 İsmail Soysal, Türkiye’nin Siyasal Andlaşmaları (1920-1945), TTK, Ankara, 2000, s. 82.

35 Resmi Gazete, 22 Haziran 1935, Kanun No: 2791, Sayı: 899, s. 5369; BCA, 080. 18.01.02.35.22.4.

kurumu”, “Yugoslavya kurumu” gibi isimlerle anılacak ve bunlar o ülkenin milli kurumu olarak kaydedilecekti.³⁶ Bu kuruluşlar, ülkede mevcut afyon satın alabilecek ve bu antlaşmanın şartlarına göre hareket edecekti. fyon hissesinin %75’i Türkiye’ye %25’i de Yugoslavya’ya bırakılmıştı. Bunun dışında teslim olunacak afyon hissesi Merkez bürosu tarafından iki milli müesseseden hangisine tahsis olunmuş ise afyon satışının hasılatının o müesseseye ait olması kararlaştırılmıştı.³⁷

Tevfik Rüştü Aras bu antlaşmadan sonra Belgrat’tan dönerken Bulgar dış işleri bakanını Sofya’da ziyaret ederek kamuoyunu meşgul eden Bulgaristan’ı iki yandan sarma politikalarının gerçek olmadığı ve Türkiye’nin Bulgaristan’a karşı dostane duygular beslediğini göstermek istemişti. Bu ziyaretin ayrıca bir diğer önemi ise Türk-Yugoslav Antlaşması’nın barış ve bölgesel iş birliği amaçlı olmasıydı.³⁸

3- Kralı Alexander’ın Türkiye Ziyareti ve Basına Yansımaları

Kral Alexander’ın Türkiye seyahati resmi bir ziyaret olmadığı için İstanbul ile sınırlı kalmıştır. Çünkü kral Alexander, Romanya ve Bulgaristan’dan sonra Türkiye’yi gezmek istemişti. Aslında bu seyahatin amacı diplomatik ilişkilere zemin hazırlamaktı.

Yugoslavya kralı Alexander’ın³⁹ Türkiye ziyareti ile ilgili olarak dönemin basını incelendiğinde bu ziyarete büyük ölçüde yer verildiği görülmektedir. Türk-Yugoslav ilişkileri bağlamında değerlendirildiğinde hem ikili ilişkilerde hem de Balkan devletleri ekseninde oldukça önemli gelişmelerin yaşanmasına vesile olmuştur.

Yugoslavya kralı Alexander, gerek komşuların gerekse diğer devletlerin bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne saygı duyan Mustafa Kemal Atatürk ile görüşerek hem onu yakından tanımak hem de Balkanlarda kalıcı bir barışın sağlanması için izlenecek politikalar hakkında fikir teatisinde bulunmak amacındaydı.⁴⁰ Nitekim Kral Alexander’dan önce eşi Kraliçe Mari ve Romanya Kraliçesi annesi, İstanbul ziyaretinde bulunarak aslında iki ülke arasında inşa edilecek dostluğa ön ayak olmuşlardı.⁴¹ Kraliçe ve annesi yaklaşık bir hafta kadar İstanbul’da kalarak; tarihi ve turistik yerleri ziyaret etmişlerdi. Kraliçe ve annesi ile beraber 9 kişilik heyet ihtimamla karşılanmış ve gereken tedbirler alınmıştı. Ayrıca Kraliçenin maiyetlerine Türk kadınlarından ve teşrifattan birkaç mihmandar da görevlendirilmişti. Buna ek olarak gezi esnasında Kraliçe’yi ve beraberindeki heyeti gezdirmek amacıyla otomobil dahi ayarlanmıştı.⁴² 4-11 Mayıs 1932 tarihleri arasında gerçekleşen bu

36 Resmi Gazete, 22 Haziran 1935, Kanun No: 2791, Sayı: 899, s. 5370.

37 Resmi Gazete, 22 Haziran 1935, Kanun No: 2791, Sayı: 899, s. 5370.

38 Haydar Çakmak, “Atatürk Döneminde Türkiye-Yugoslavya İlişkileri”, Atatürk Ansiklopedisi, 2021, s. 2.

39 *Kral Alexander hakkında kısa bilgi vermek yerinde olacaktır. Kral Alexander 1888 yılında Çetinje’de, Karadağ Kralı’nın en büyük kızı Prenses Zorka ve Prens Petar Karageorgeviç’in üçüncü çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Kral Alexander, Petersburg’tan sonra bir süre İtalya’da kalmış ve 1912 yılında veliyet prens olarak ordunun başına geçirilmiştir. Kral Alexander I. Dünya Savaşı’na katılmış biri olarak üstlendiği aktif görevler ile halkın gözünde önemli bir yer tutuyordu. I. Dünya Savaşı yıllarında İttifak devletleriyle görüşmelere katılarak, bir devlet adamı ve diplomat olarak da deneyim kazanmıştır. 9 Ekim 1934’de Fransa’da suikast sonucu öldürülmüştür. Detaylı bilgi için: Gülşah Kurt Güveloğlu, “Marsilya Suikastı (Yugoslavya Kralı Alexander’ın Öldürülmesi) ve Türkiye’deki Yankıları – 9 Ekim 1934”, TAD, 34/ 57, 2015, 249-269.

40 Salim Gökçen, “Atatürk Döneminde Türkiye-Yugoslavya İlişkileri ve Kral Alexander’ın Türkiye Ziyareti”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 9/42, 2016, s. 671.

41 B. Şimşir, a.g.e., s. 278.

42 BCA, 030. 10. 251. 693. 27.

ziyaret oldukça anlamlı ve önemli görülmüş ayrıca farklı yorumlamalara da yol açmıştı. Misafirler, gezi esnasında kendilerine gösterilen ilgi ve alakadan dolayı oldukça memnun kalmışlardı.⁴³ Kral Alexander, ailesine gösterilen bu özel ilgiden dolayı oldukça mutlu olmuş ve akabinde Türkiye'ye bir ziyaret gerçekleştirmek istemişti.⁴⁴

Kral Alexander, ziyaret öncesi Türkiye ve Atatürk hakkında oldukça güzel ifadeler sarf etmişti. Türkiye Bükreş Orta Elçisi Hamdullah Suphi (Tanrıöver) Bey, 28 Eylül 1933 tarihinde Dışişleri Bakanlığı'na Kral Alexander'ın Atatürk hakkındaki düşüncelerini iletmişti. Gönderilen yazıda "Gazi Mustafa Kemal'in döneme damgasını vurmuş bir lider olduğu ve idareci, teşkilatçı, inkılapçı olarak yaptıklarına hayran olduğu" dile getirilmişti. Devamında her alanda olduğu gibi Ankara'da da büyük imar faaliyetlerinin yapıldığı ilave edilmişti. Bölgenin coğrafi şartlarının çok da uygun olmadığını ancak Gazi Mustafa Kemal'in her işte başarılı olacağına yönelik olan inancını paylaşmıştı.⁴⁵ Buradan hareketle Kral Alexander'ın Atatürk'ü yakından takip ettiği söylenebilir.

Hamdullah Suphi Bey aracılığıyla Türkiye'ye bir ziyaret gerçekleştirmeyi planlayan Kral Alexander'ın bu isteği Türkiye'de büyük bir memnuniyet uyandırmış ve dönemin Dışişleri Bakanı Tefik Rüştü Bey, memnuniyetini ifade eden şu telgrafı Hamdullah Suphi Bey'le paylaşmıştı: "*Yugoslavya Kralı Hazretlerinin İstanbul'da tevakkuf ederek Reisicumhur Hazretleri ile mülakat izhar buyurdıkları nazikane arzu başta Reisicumhur Hazretleri olmak üzere Cumhuriyet Hükümetini pek mütehassis etmiştir. Dolmabahçe Sarayı Kral Hazretlerinin ve maiyetlerinin ikamet ve emrine tahsis edilecektir. Reisicumhur Hazretleri Kral Hazretleri ile görüşmekten çok memnun olacaktır. Yekdiğerine öteden beri müteakabil ve derin bir hürmet besleyen iki devlet Reisinin mülakatı şüphesiz çok ehemmiyetli ve faydelidir. Oradaki Romanya Hükümeti'nin malumatı ile Yugoslavya Kralı Hazretlerinin refakatinde bulunan muvafık zatla temas arayarak işbu esas dahilinde Yugoslavya Kralı Hazretlerine Devlet Reisimizin ve Hükümetimizin hissiyatını iblağ buyurmanızı ve Kral Hazretlerinin maiyeti erkanının ve diğer zevatin adedi ve isimleri ve İstanbul'a muvasalat zamanları ve takriben kaç gün kalabilecekleri hususunda malumat alarak süratle bizi tenvir etmenizi rica ederim.*"⁴⁶

Yugoslavya Kralı'nın Türkiye ziyareti hem iç hem de dış basında büyük bir yankı uyandırmıştı. Özellikle İzvestiya, Novosti, Politika, Daily Telegraph, Posledni Novini gibi gazeteler bu ikili görüşmeyi haber yaparak gelişmeleri okurlarıyla paylaşmışlardı. 1 Ekim 1933 tarihli Akşam gazetesinin sürmanşetinde yer alan: "*Kral Aleksandr Hz. Salı sabahı İstanbul'da bulunacaktır*" başlığıyla Kral'ın Türkiye ziyareti müjdelenmiştir. Öte taraftan bu ziyaretin Balkanlarda çok kuvvetli bir blokun teşekkülüne zemin hazırlayacağı da vurgulanmıştır. Haberin devamında Yugoslavya Kralı ile Kraliçenin uzun zamandan beridir Türkiye'yi ziyaret etme düşüncesinde oldukları ve bunun için şartların uygun hale getirilmesini bekledikleri bilgisi aktarılmıştır. Kralın Türkiye ziyaretinin tertiplenmesinde büyük emekleri olduğu ileri sürülen Belgrat Büyük Elçisi Haydar Bey'in Yugoslavya'nın Türkiye elçisiyle sürekli iletişimde olduğu belirtilmiştir.⁴⁷ Konu ile ilgili olarak 1 Ekim 1933 tarihli Milliyet gazetesinde "*Kral Hz. Bekleniyor!*" Mülakata müstesna bir

43 BCA,030.010.251.694.6.

44 BCA,030.010.251.694.6.

45 BCA. 030.10.251.696.22.

46 Ömer Erden, Atatürk Döneminde Türkiye'yi Ziyaret Eden Yabancı Devlet Başkanları, ATAM, Ankara, 2006, s. 17.

47 Akşam, 1 Ekim 1933, s. 1.

ehemmiyet atfediliyor” şeklindeki başlıkla okuyucularına bu ziyaretin Yugoslavya kralı ile Bulgar kralı arasında gerçekleşecek olan görüşmeden sonra belli olacağı aktarılmıştı.⁴⁸ Kral Alexander’ın Bulgaristan ziyaretinden dolayı Türkiye gezisinin aksayacağı da paylaşılmıştır.

Yugoslavya kralının, Türkiye ziyaretini gerçekleştirmeden önce Bulgaristan ve Romanya Krallarını ziyaret etmesi bilinçli bir davranış olarak planlanmış ve elbette Romanya ile akrabalık bağının da etkisi unutulmamalıdır. Ardından rotanın yönü Türkiye’ye çevrilmiş, Türkiye’nin dış politikadaki gücünden faydalanılmak istenmiştir. Aslında bu durum Balkanlarda yeni bir ittifak arayışı olarak yorumlanmıştır. Önce Romanya kralı Karol ile görüşen Alexander ardından Dobrovnik kruvazörü ile Varna’ya geçerek Bulgar kralı ile bir görüşme gerçekleştirmiştir. İki kralın görüşmesi oldukça büyük bir etki uyandırmış ve bu ziyaret akıllarda soru işaretlerin oluşmasına neden olmuştur. Dolayısıyla bu görüşmenin Balkanlarda siyasi atmosferin yeni bir boyut alacağı ve bir hareketlenmenin kaçınılmazlığı üzerinde durulmuştur. Mehmet Asım Vakit gazetesindeki köşesinde Yugoslavya kralı ile Bulgar kralı arasındaki görüşmeyi “Varna Mülakatı” başlığıyla değerlendirirken şu hususlarda dikkatleri toplamaya çalışmıştır. Asım, iki kralın görüşmesinin dünya kamuoyunda büyük bir ciddiyetle takip edildiğini yazmıştır. İki ülke ilişkilerini yakından ilgilendiren bu görüşme yeni gelişmelerin habercisi olarak yorumlanmıştır. Bu görüşmenin en önemli yanı Bulgaristan’ın Balkan ittifakı içerisine çekilmek istenmesidir. Asım: “*son zamanlarda küçük itilaf devletleri arasında Bulgaristan’ı aralarına almak için bir fikir cerayanı vardır*”⁴⁹ şeklinde yazmıştır. Nitekim Türkiye’nin Balkanlarda özellikle Almanya ve İtalya’nın yayılmacı politikalarına karşılık bir ittifak arayışına girmesi de bu bağlamda değerlendirilebilir.⁵⁰ Oksinograd sarayında Kral Alexander ile Bulgar kralı arasında gerçekleşen görüşmede özellikle Balkan devletlerinin sorunları ele alınmış yaklaşık beş saat süren görüşmeden sonra Kral Alexander akşam üstü tekrar Dobrovnik kruvazörüne binerek İstanbul’a hareket etmek için yola koyulur.⁵¹ Kral Alexander’ın bu görüşme ile Bulgaristan’ı olası bir Balkan ittifakına ikna etme çabası içerisinde olduğu aşikardır. Ancak bu durum zannedildiği kadar kolay olmamıştır. Çünkü Bulgaristan’ın Balkanlarda farklı emeller beslediği gerçeği idi.

Akşam gazetesi Belgrat Politika gazetesinin konuyla ilgili yazmış olduğu şu değerlendirmeyi okuyucularıyla paylaşarak Kral Alexander’ın Türkiye ziyaretinin maksadını şöyle aktarır: “*Yugoslavya kralının Karadeniz, Ege denizi ve Adriyatik seyahatinin küçük itilaf tarafından takip olunan siyasetin yeni bir faaliyeti eseri olduğunu*” Devamında Yugoslavya kralı ile Atatürk arasında gerçekleşecek olan görüşmenin: “*iki devlet reisi ilk defadır ki birbiri ile görüşeceklerdir. Kralın bu ziyareti Balkanların bugünkü vaziyeti dolayısı ile müstesna bir ehemmiyet almaktadır*”⁵² denilerek bu görüşmenin Balkan devletleri ile Türkiye arasında büyük bir öneme haiz olduğuna işaret edilmiştir.

Türkiye’nin Balkanlarda yürütmüş olduğu barış politikasının memnuniyet yarattığı ve bu misyonu başarıyla yerine getirmiş olan Başbakan İsmet İnönü ve Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Bey’den övgü ile bahsedilmişti. İki ülkenin yakınlaşması ile ilgili şu ifade oldukça önemlidir:

48 Milliyet, 1 Ekim 1933, s. 1.

49 Mehmet Asım, “Varna Mülakatı”, Vakit, 4 Ekim 1933, s. 1.

50 Akşam, 1 Ekim 1933, s. 1.

51 Akşam, 1 Ekim 1933, s. 1.

52 Akşam, 1 Ekim 1933, s. 1.

“Türkiye ile Yugoslavya arasındaki münasebetler öyle bir mahiyettedir ki böyle bir fikir her iki memlekette de büyük bir müzaheret görecektir.”⁵³ Balkanlarda siyasal anlamda bir kaynamanın olduğu ve bu durum karşısında ittifak arayışlarının kaçınılmazlığı üzerinde durulmuştu. Dolayısıyla üzerinde en çok durulan ülke Bulgaristan idi. Çünkü Bulgaristan’ın Balkan devletleri üzerinde etkili olmak istendiği bilinmektedir. Bulgaristan’ın kurulacak bir Balkan ittifakına dahil edilmesi bu bakımdan oldukça önemli görülmekteydi. Bu bağlamda Akşam gazetesinin “Maksat Balkan emniyetidir” manşetiyle okuyucularıyla paylaşma gereği hissettiği haberde Bulgaristan’ın da Balkan devletleri arasında bir ittifaka katılmasının temenni edildiği aktarılmıştır.⁵⁴

Bulgaristan kamuoyunu en çok meşgul eden konu ise Bulgaristan’ın Balkan ittifakına dahil olup olmayacağı sorunuydu. Nitekim ülkenin sosyalist gazetesi Narod Türk-Bulgar ilişkileri hakkında şu yorumda bulunmuştu: “Bulgar efkâr-ı umumiyesi pek nadiren, Türk misafirlerinin ziyareti esnasında olduğu kadar birleşmiş bulunur. Bu ittihat hükümet mahfili üzerinde tesir yapmış, mesul nazırları Bulgaristan’ı bir Türk-Yunan misakına iştirakten menetmiştir. Bulgaristan küçük itilaf tarzında olan bu ittifaka girmemiştir.”⁵⁵ Böyle bir düşüncenin hasıl olmasının temel sebebi Türk-Yunan ittifakının diğer Balkan devletlerine karşılık bir birleşme şeklinde algılanmasıydı. Öte taraftan Türk-Yunan ittifakının aslında herhangi bir devletin aleyhine olmadığı ve bu ittifakın Balkan devletleri arasında barış eksenli bir proje olduğuydu.

Cumhuriyet gazetesinin 3 Ekim 1933 tarihli sayısında “Yugoslavya kral ve kraliçesi şehrimize yarın sabah gelebilecekler” başlıklı haberinde gazete okuyucularına ziyaret öncesi bir takım açıklamalarda bulunma gereği hissetmişti. Aslında bu ziyaretin daha önce gerçekleşmesi bekleniyordu. Ancak Yugoslavya kralının Bulgar kralını ziyaret etmesi bu yönde bir gecikmenin yaşanmasına sebep olmuştu. Yugoslavya’nın girişimiyle Balkan devletleri ile temaslar gerçekleşmiş ve ilk ayağını Bulgaristan oluşturmuştu. Buradaki asıl amaç Bulgaristan’ın Balkan coğrafyasında güttüğü politikanın yumuşatılmasıydı. Yugoslavya’nın, Bulgaristan’ı olası bir Balkan birliğine çekerek karşısında değil de yanında görmek istemesiydi. Dolayısıyla iki ülke arasında bir dizi görüşmeler gerçekleştirmiş ve bu görüşmelerin temelde Balkan coğrafyasında yaşanan sorunlarla ilgiliydi.⁵⁶ Türkiye’nin ziyarete hazır olduğu ve gelecek olan Yugoslavya Kralı Alexander ile beraberindeki heyete bir karşılama merasiminin yapılacağı yine gazetelerin ilk sayfalarını süsleyen haberler arasındaydı. Hatta yurtdışında bir takım temaslarda bulunmak üzere giden Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Bey’in bu ziyaretin gerçekleşeceği tarihte geri dönmesi ise bu görüşmenin önemini göstermekteydi. Türkiye’nin kralı karşılama noktasında hazır olduğu şu manşete bakılarak anlaşılabilir: “Yavuz Dolmabahçe önünde” Yavuz dretnotumuz Yugoslavya Kral ve Kraliçesi Hazeratını limanda selamlamak üzere iki torpido ile birlikte Dolmabahçe sarayı önünde demirlemiştir.”⁵⁷

Üzerinde oldukça konuşulan ve kamuoyunu meşgul eden bu ziyaret ayrıca farklı yorumlamalara da neden olmuştu. Ziyaretin gerçekleştiği 4 Ekim 1933 tarihinde Yugoslavya kralı ile kraliçe Mari ve beraberindeki heyeti taşıyan Dobrovnik isimli Yugoslavya torpidosu sabah

53 Akşam, 1 Ekim 1933, s. 1.

54 Akşam, 2 Ekim 1933, s. 1.

55 Akşam, 2 Ekim 1933, s. 1.

56 Cumhuriyet, 3 Ekim 1933, s. 1.

57 Cumhuriyet, 3 Ekim 1933, s. 1.

saat dokuz sularında boğaza yanaşarak demirlemiştir. Dobrovnik isimli gemi boğazda iki Türk torpidosu tarafından karşılanmıştır. Dobrovnik gemisini karşılayanlar arasında Yugoslavya'nın Türkiye Büyükelçisi Yankoviç, Cumhurbaşkanı Genel Sekreteri Hikmet Bey, Belgrat Büyükelçisi Haydar Bey gibi önemli isimler gelen heyeti, özellikle kral ve kraliçeyi karşılamak amacıyla hazır bir şekilde bulunmuşlardır. Gelen torpedo Dolmabahçe Sarayı önünde demirleyerek bu esnada top atarak ülkeyi selamlamıştır. Dobrovnik torpidosunun selamlamasına Dolmabahçe Sarayı önünde demirli bir şekilde duran Yavuz torpidosu ile karşılık verilmiştir. Torpidoya Yugoslavya kralına ait bayrak çekilmişse aynı şekilde selam verilecek yok eğer Torpidoya Yugoslavya savaş gemilerine mahsus bayrak çekilmişse Selimiye'den atılacak toplarla karşılık verileceği şeklinde planlanmıştır.⁵⁸

Kral Alexander'ın bir günlük Türkiye ziyareti sadece İstanbul'la sınırlı kalmıştır. Ziyaretin en önemli yanı Gazi Mustafa Kemal ile görüşmesiydi. Bu ziyaretin Balkan kamuoyunda önemli bir boyutta yer işgal ettiği söylenebilir. Vakit gazetesi bu görüşme ile ilgili olarak dünya basınından birkaç örnek vererek ziyaretin önemine işaret etmiştir. Mesela Londra'da çıkan "Daily Herald" gazetesinin okuyucularıyla paylaşmış olduğu şu haber oldukça dikkat çekicidir. Habere göre, Atatürk ile Kral Alexander arasında meydana gelen görüşme esnasında Yunanistan Başbakanı Venizelos'un da İstanbul'da bulunmasının bu görüşmeyle ilişkilendirildiği ve Balkan devletleri ile Türkiye arasında bir yakınlaşmanın yaşandığı ifade edilmiştir. Öte yandan bu görüşme esnasında hem Kral Alexander'ın hem de Venizelos'un İstanbul'da bulunmasının bir tesadüf eseri olmadığı ve Balkan birliği için alt yapı çalışmalarının bir ürünü olarak yorumlanmıştır.⁵⁹ Romanya basınında Kral Alexander'ın Türkiye ziyareti geniş bir şekilde ele alınmış ve akabinde bu görüşmenin olumlu sonuçlar meydana getireceği de ifade edilmiştir. Aynı zamanda Romanya gazetelerinin değerlendirmelerini aktaran Vakit gazetesi dünya basınının da bu görüşme ile ilgili çarpıcı yorumlarını dikkate değer görmekteydi.⁶⁰ Bunun dışında Belgrat'ta yayın hayatını sürdüren Politika gazetesinin şu değerlendirmesi de oldukça önemlidir: "*Yugoslavya hükümdarlarının Karadeniz, Adalar denizi ve Adriyatik'te vukua gelecek seyahatleri esnasında devlet reisleri arasında yapılacak mülakatlar dolayısıyla küçük itilaf siyasetinde yeni bir safha ve Balkanlar için çok büyük ehemmiyet arz etmektedir.*"⁶¹ Denilerek ziyaretin dünya siyasetinde yeni bir oluşuma kaynaklık edeceği özellikle vurgulanmıştır.

Politika gazetesinin ittifak arayışına olumlu bir tavır sergilediğini ve bu tarz girişimlerin devletlerin ilişkilerinde yapıcı bir etki bıraktığını vurgulamıştır. Mesela Yugoslavya ile Bulgaristan arasında gerçekleşmiş olan ve 'Varna Mülakatı' olarak bilinen görüşmenin bütün zorluklara rağmen sonuçları itibarıyla iki komşu ülke ilişkilerine pozitif yansıtacağını belirtmiştir. Buna ek olarak Politika gazetesi Kral Alexander ile Atatürk arasında gerçekleşecek olan görüşmeye atıfla bu ziyaretin Balkan siyaseti açısından müstesna bir konumda olduğunu dile getirmiş ve devamında: "*İsmet Paşa ve Tevfik Rüştü Bey'in Balkanlarda sulhu istikrar ettirmek için sarf ettikleri mesai karşısında Yugoslavya ile Türkiye arasındaki münasebetin mahiyeti o haldedir ki, bu fikir her iki memlekette büyük bir istinatgah bulabilir*"⁶² yazarak Balkan coğrafyasında siyasi istikrarın sağlanması noktasında Türkiye'nin göstermiş olduğu gayret adeta övülmüştür.

58 Vakit, 4 Ekim 1933, s. 8.

59 Vakit, 4 Ekim 1933, s. 8.

60 Vakit, 4 Ekim 1933, s. 8.

61 Vakit, 4 Ekim 1933, s. 8.

62 Vakit, 4 Ekim 1933, s. 8.

Vakit gazetesinde yer alan “Bir Varşova gazetesinin makalesi” başlıklı yazıda ‘Varşova Warszawska’ gazetesinin Kral Alexander’in Türkiye ziyareti ile ilgili yazmış olduğu kısa ve özlü ifade oldukça önemlidir; Kral Alexander’in Varna ve İstanbul’u ziyaret etmesi aynı zamanda Mösyö Titülesko’nun da Sofya, İstanbul ve Atina’ya yapacakları gezileri şu şekilde yorumlamıştır: “*Sovyet Rusya, Türkiye, küçük itilaf ve Balkan devletleri tarafından son zamanlarda gösterilen hummalı faaliyet yakın şark memleketlerinin vaziyetinde bir resanethasil olacağını tahmin ettirmektedir. Bu, garp Avrupası’ndaki yeni vaziyetin doğrudan doğruya bir aksülameldir.*”⁶³ Buradan hareketle Avrupa birliğine karşılık yeni bir oluşumdan söz edilmiş ve eğer Balkan birliğinin sağlanması halinde doğu dünyasının birleşeceği mesajı verilmiştir.

Hâkimiyet-i Milliye gazetesindeki köşesinde “*Misafir Hükümdarlar*” başlığı adı altında konuyu değerlendiren Falih Rıfkı Atay, önemli noktalara temas etmiştir. Yazısının büyük bir bölümünde bu ziyaretin uluslararası ilişkilerde bırakmış olduğu izlenimi aktaran Atay, Yugoslavya’nın Avrupa, Balkanlar ve Asya açısından kilit bir nokta olduğunu vurgulamıştır.⁶⁴ Cümlelerini oldukça dikkatlice kurmaya çalışan Atay, dış politikada takip edilmesi gereken siyaseti de mesajlarla verme çalışmıştır. Yugoslavya krallığının gerek merkezi Avrupa, gerek Balkanlardaki denge unsuru olması bakımından büyük bir öneme haiz olduğunu dile getirmiştir. Yugoslavya’nın tarihi kimliğinden hareketle Türkiye ile olan geçmişinin çok eskilere dayandığı ve bu durumun iki devletin yakınlaşmasında önemli bir basamak olacağını yazmıştır. Dolayısıyla iki ülkenin yakınlaşmasında maddi menfaatler değil manevi menfaatlerin daha baskın olduğu ve iki ülkenin kendi aralarında anlaşmaları noktasında hazır olduklarını ileri sürmüştür.⁶⁵ Öte taraftan Balkanlarda istikrarın ve barışın en başta bu iki ülkenin menfaatine olacağını ısrarla savunmuştur. Balkan coğrafyasında tarihten beri büyük oyunların oynandığı ve bu durumun barışa ve istikrara ciddi anlamda zarar verdiğini ifade etmiştir. Bu sebepten dolayı bu coğrafyanın sadece barışa değil, devamlı bir barışa muhtaç olduğu kanaatinde olmuştur.⁶⁶

Bu bağlamda Yugoslavya kralının Türkiye ziyaretinin barışın ve istikrarın sağlanması noktasında önemli bir adım olduğunu dile getiren Atay, sadece Yugoslavya değil aynı zamanda diğer Balkan devletlerini de bir araya getirmesi bakımından çok önemli bir girişim olduğu kanaatinde olmuştur.⁶⁷

“Yugoslav Hükümdarları İstanbul’da” başlığıyla Hâkimiyet-i Milliye gazetesi kralın ağırlanması ile ilgili “*Kral Hz. Büyük Gazi ile Görüştü. Kral ve Kraliçe Hazretlerini Şereflerine Reis-i cumhur Hz. Bir Akşam Ziyafeti Verdi*” manşeti paylaşılmıştı. Buna ek olarak her iki devlet liderinin samimi muhabbetlerinin ileride iyi ilişkilerin kurulmasına zemin hazırlayacağı da eklenmiştir. Bu yakınlaşmanın sadece iki devlete değil aynı zamanda komşu devletlerin de menfaatine uygun olduğu özellikle belirtilmiştir. Hâkimiyet-i Milliye’de kralın oldukça resmi bir şekilde karşılandığı paylaşılmıştır. Diğer gazetelerden farklı olarak biraz daha detay bilgiler sunulmuştur. Gazete kralın İstanbul ziyaretini şöyle vermiştir; ilk önce kralı taşıyan kruvazörün Dolmabahçe Sarayı önüne demirlendiği ve kralı karşılamak için Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Bey, İstanbul Valisi, Dışişleri

63 Vakit, 4 Ekim 1933, s. 8.

64 Falih Rıfkı Atay, “Misafir Hükümdarlar”, Hâkimiyet-i Milliye, 4 Ekim 1933, s. 1.

65 Falih Rıfkı Atay, “Misafir Hükümdarlar”, Hâkimiyet-i Milliye, 4 Ekim 1933, s. 1.

66 Falih Rıfkı Atay, “Misafir Hükümdarlar”, Hâkimiyet-i Milliye, 4 Ekim 1933, s. 1.

67 Falih Rıfkı Atay, “Misafir Hükümdarlar”, Hâkimiyet-i Milliye, 4 Ekim 1933, s. 1.

Bakanı özel kalem müdürü, Emniyet Müdürü ve Merkez Komutanlığı'nın bir motorla kruvazöre geçerek kral ve kraliçeye kendilerini tanıttıktan sonra birlikte kruvazörden indikleri ifade edilmiştir. Karşılama merasiminde Krala, Cumhurbaşkanı yardımcısı, Dışişleri Bakanı ve İstanbul adına üç buket çiçeğin takdim edildiği bilgisi verilmişti.⁶⁸

Bu aşamadan sonra saat 10:05 sularında kral Ankara motoru ile Dolmabahçe rıhtımına çıkmış ve rıhtımda Cumhurbaşkanı Atatürk tarafından karşılanmıştı. Kral Alexander'ın Türkiye ziyaretinin altında yatan en önemli sebep Atatürk ile tanışmaktı. Görüşme teklifi bizzat Kral Alexander tarafından elçilik aracılığıyla Dışişleri Bakanlığı'na bildirilmişti. Vakit gazetesinde, Kral Alexander'ın Yugoslavya amiral üniformasıyla Atatürk ile görüşmesi ise önemli bir detay olarak kaydedilmişti. Atatürk, kralın aksine askeri üniforma yerine daha çok resmi elbise ile misafirini karşılamayı uygun görmüştü. Atatürk, o güne has olarak jaket-atay, silindir şapka ve beyaz eldiven giyerek misafirini karşılamıştı.⁶⁹ İlk karşılaşma oldukça samimi olmuş ve Atatürk, Kral Alexander'ın ellerini sıkarak Fransızca; “Sizinle görüştüğümden dolayı çok mesudum” diyerek böylece hoş geldin demişti. Kral Alexander bu nazik davranışı aynı nezaketle karşılamış ayrıca Atatürk'e teşekkür ederek memnuniyetini göstermişti.⁷⁰ Ardından Atatürk, kendisi ile birlikte kralı karşılamaya gelen İsmet (İnönü) Paşa'yı krala takdim ettikten sonra Kral Alexander ile ilgilenmeye devam etmişti. İki lider arasında yaklaşık yirmi beş dakika kadar süren bir görüşme gerçekleşmişti. Akabinde 10:30'da Atatürk ile Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Bey, Kral Alexander ve Kraliçe'yi kruvazörde ziyaret etmiş ve geliş şereflerine top atılarak selamlanma aşaması bu şekilde başlamıştı.⁷¹

Karşılama ve selamlama kısmı tamamlandıktan sonra Kral Alexander'ın sonraki programı İstanbul'un gezisi şeklinde tasarlanmıştı. Kral ve Kraliçe'yi taşıyan motor saat 11:30'da Sarayburnu'na çıkarak Kral ve maiyetiyle birlikte ilk önce Topkapı Sarayı, Hazine Dairesi, müzeler ve son olarak Ayasofya'yı ziyaret etmişlerdi. Ardından Dolmabahçe, Taksim, Eminönü, Sirkeci, Ankara Caddesi, Nuruosmaniye, Galatasaray, Tünel, Şişhane, Karaköy gezilmiştir.⁷² Bu gezi esnasında Kral ve Kraliçe'nin İstanbul'a hayran kaldıkları gözlenmiş ve tarihi alanların oldukça hoşlarına gittikleri aktarılmıştı. Kral ve Kraliçe'yi selamlamak amacıyla İstanbul'daki bazı okullardan öğrenciler sahilde düzenli bir sıra halinde kralın geçişi sırasında selamlama merasimi için hazır bir şekilde bekletilmişti. Kral ve Kraliçe'nin geçişi sırasında öğrenciler bir ağızdan “Yaşla!” diye bağırarak coşkulu bir karşılama ile kral ve heyetini selamlamıştı. Kralın memnun olduğu her haline yansımıştı.⁷³ Ayrıca İstanbul halkının Kral ve Kraliçe'yi görmek için toplandığını, Kral'ın toplanan kalabalığı sıcak bir şekilde selamladığı da eklenmiştir. Özellikle Ayasofya önünde toplanan halk yığını tarafından coşkuyla alkışlandığı yazılmıştır (Hâkimiyet-i Milliye, 4 Ekim 1933). Tarihi ve turistik mekanların gezisinden sonra Gazi Paşa, Kral Alexander ve Kraliçe'yi Dolmabahçe Sarayı'nda akşam yemeğinde ağırlayarak bir ziyafet vermiştir. Akşam yemeğinden önce Cumhurbaşkanlığı orkestrası Yugoslavya ve Türkiye milli marşlarını çalmış ve

68 Hâkimiyet-i Milliye, 5 Ekim 1933, s. 1.

69 Vakit, 5 Ekim 1933, s. 1.

70 Milliyet, 5 Ekim 1933, s. 5.

71 Hâkimiyet-i Milliye, 5 Ekim 1933, s. 1.

72 Cumhuriyet, 5 Ekim 1933, s. 5.

73 Cumhuriyet, 5 Ekim 1933, s. 5.

akşam boyunca farklı parçalarla devam etmiştir.⁷⁴ Kral şerefine verilen yemekte Cumhurbaşkanı, Başbakan, Genel Sekreter, Belgrad Büyük Elçisi Haydar Bey, Kolordu Komutanlığı, Yugoslavya Saray Bakanlığı, Kralın yardımcısı, Mösyö Venizelos ve Eşi gibi önemli kişiler yemekte yer alan kişilerdi. Bu ziyafetin oldukça samimi bir hava içinde gerçekleştiği ve gece yarısına kadar sürdüğü yazılmıştır.⁷⁵

Misafirler kendilerine gösterilen bu mihmandarlık karşısında oldukça memnun kalmışlardır. Atatürk, misafirlerini çok iyi bir şekilde ağırlamış hatta Kral ve maiyetindekilerini rıhtıma kadar uğurlamıştır. Atatürk, ayrıca Kraliçe'ye birçok buket çiçek vererek nezaketini göstermiştir. Kral Alexander ile Atatürk arasında gerçekleşen görüşme tam anlamıyla samimiyetle gerçekleşmiştir. Her iki ülkenin bu ziyaretten memnun kaldığı söylenebilir. Bu ziyaretle iki ülkenin bir adım daha yakınlaştığı ve birbirlerini daha yakından tanıma fırsatını yakaladıkları muhakkaktır. Öte taraftan iki ülke arasında ileride oluşacak antlaşmalara önemli derecede bir basamak niteliğinde olmuştur.⁷⁶

Milliyet gazetesindeki köşesinde bir değerlendirme yazısı kaleme alan Siirt Mebusu Mahmut (Soydan)⁷⁷, Kral Alexander ile Atatürk arasında samimi bir şekilde gerçekleşen görüşmenin batı dünyasında ilgi ile takip edildiğini ileri sürmüştür. İki liderin görüşmesinin sadece kendi ülkelerine değil aynı zamanda dünya barışı açısından da büyük bir öneme haiz olduğu fikrinde olmuştur. Bu bağlamda Türkiye'nin Yugoslavya Kralını ağırlamasını memnuniyet verici bir durum olarak görmüştür. Kral Alexander'ın ülkesinde sevilen ve saygı duyulan bir lider olduğu benzetmesinden hareketle Soydan, aslında burada liderlerin halkın üzerindeki tesirine işaret etmiştir. Buradaki vurguya dikkatli bir şekilde bakıldığında halkın desteğini alan bir kraldan bahsedilmektedir. Dolayısıyla kralın atmış olduğu ya da atacağı adımların halk tarafından destek göreceği fikrinde olmuştur.⁷⁸ Soydan burada halkın desteğinin çok önemli olduğuna işaret etmiştir.

Soydan, Kral Alexander'ın halkı tarafından desteklenmesinin kaynağını ise: *“Pek yakın bir tarihte Yugoslavya, pek müşkül anlar geçirdi. Memleketinin en müşkül zamanlarında milletinin bütün ıstıraplarını duymuş ve nihayet yıkılmış olan memleketini eskisinden daha büyük olarak ihya*

74 Cumhuriyet, 5 Ekim 1933, s. 5.

75 Hâkimiyet-i Milliye, 5 Ekim 1933, s. 1.

76 Hâkimiyet-i Milliye, 5 Ekim 1933, s. 1.

77 *Siirt Mebusu Mahmut (Soydan), 1883 yılında Siirt'te dünyaya gelir. Ancak Emekli Sandığı Arşivinde Selanikli olduğu bilgisi de yer almaktadır. 1905'te Harbiye'den mezun olduktan sonra ilk görev yeri olan Rumeli 3. Ordu Komutanlığı'nda başlar. 1908 yılına kadar Kosova ve Manastır vilayetlerinin değişik bölgelerinde Nizamiye birlikleriyle eşkiya takibinde bulunur. 1908 yılı başlarında Manastır Fırkası Kurmaylığına atanır. Akabinde Nisan 1909'da gerçekleşen 31 Mart Olayı neticesinde Selanik'e götürülür ve burada II. Abdülhamit'in muhafız subaylığına getirilir ve Balkan Savaşlarına kadar bu görevde kalır. Manastır Fırkası Kurmayı, Sultan II. Abdülhamit'in Muhafız Subayı, Şehzadeler Okulu Askerî Mürebbsi olur. Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı'nda çeşitli birliklerde görev alır. 1913'te Sultan Abdülhamit'in Beylerbeyi Sarayına getirilmesi üzerine, aynı görevle İstanbul'a döner. Muhafız Subaylığına ek olarak Padişah'ın yanındaki oğlu Abit Efendi'nin eğitim ve öğretimini de üstlenir. 20 Nisan 1920 tarihinde Anadolu'ya geçerek daha önceden Selanik'te tanışmış olduğu Mustafa Kemal Paşa'nın Refakat Subaylığına Binbaşı olarak atanır. 1923'te Hâkimiyet-i Milliye gazetesine müdür olarak atanır. 1923'te Halk Fırkasına katılır. 1924'te İş Bankası'nın kurulmasında büyük emeği olmuş ve müdürlüğünü 1936 yılına kadar sürdürür. 1926'da İstanbul'da Milliyet gazetesini kurar. 1923-1936 yılları arasında Meclis'te 5 dönem Siirt Milletvekili olarak görev yapar. Detaylı bilgi için; Rıdvan Kızılkaya, Türk Siyasal Hayatında Mahmut Soydan (Hayatı, Faaliyetleri ve Düşünce Dünyası), Hiper Yayınları, İstanbul, 2020.

78 Siirt Mebusu Mahmut (Soydan), “Misafirimiz Kral Hazretleri”, Milliyet, 5 Ekim 1933, s. 1.

etmiş olan Kral Hazretlerine”⁷⁹ bağlamıştır. Kralın bu fedakarlığı takdire değer bir davranış olarak yorumlanmıştır. Yugoslavya’nın da genç Türkiye gibi büyük bir mücadele örneği sergilediği ve devletin inşa sürecinin çok zor şartlar altında gerçekleştiğine değinen Soydan, bu bakımından Yugoslavya ile Türkiye arasında bir yakınlaşmanın kaçınılmazlığına işaret etmiştir. Öte yandan Kral Alexander’in Türk inkılabını gerçekleştiren Atatürk’ü ve Türkiye’nin geçirmiş olduğu bu süreci yakından takip etme arzusunda olduğunu düşünmüştür.⁸⁰ Akabinde görüşmeyi şu süslü ifadelerle dile getiren Soydan, İstanbul’un temiz havası içinde Boğaziçi’nin semavi denizine karşı meydana gelen bu görüşmede; barış politikalarına ve Balkan devletleri arasında bir ittifak arayışının nasıl temin edileceğine dair konuşmaların gerçekleştiğini ifade etmeye çalışmıştır. Bunun yanı sıra kuvvetle muhtemel bu karşılıklı fikir alışverişi neticesinde iki ülkenin takip ettiği barış politikasında tam anlamıyla bir mutabakatın olduğu kanaatinde olmuştur.⁸¹

Ayrıca Yugoslavya basınında Kral Alexander’in gerçekleştirmiş olduğu ziyaretler geniş bir yankı uyandırmıştır. Bunlar arasında en göze çarpan ziyaretin Türkiye’ye yapılan ziyaret olduğu söylenebilir. Anadolu Ajansı, Belgrat muhabirinin Yugoslavya basınına yansıyan ziyaretle ilgili açıklaması bu savı kuvvetlendirmektedir. Muhabirin aktardığı bilgiye göre, Yugoslavya basını Kral Alexander’in Türkiye ziyareti son yılların en önemli gelişmesi olarak görülmüştür. Bu ziyaretin yalnız bir nezaket göstergesi olmadığı aynı zamanda iki lider arasında meydana gelmiş olan buluşmanın Balkanlar ve Akdeniz coğrafyası açısından da oldukça büyük ehemmiyete haiz olduğu belirtilmiştir. Bir diğer şekilde: “*Bu mülakatla açılacak müzakeratin devam ederek nihayet yalnız Balkanlarda değil orta Avrupa’da dahi sulhun muhafazası için çok büyük bir rol oynayacak bir Balkan ittifadına müncer olacağı*”⁸² kaydedilmiştir.

Cumhuriyet gazetesi ise konuya biraz daha farklı yaklaşarak bariz bir şekilde bu ziyaretin siyasi bir amaç taşıdığını göstermeye çalışmıştır. Şimdi bu düşüncenin nasıl olmasının temel sebepleri üzerinde durmakta fayda vardır. Dolayısıyla ziyaretin yapıldığı zaman ve ortam dikkate alındığında haklı varsayım olarak bakılabilir. Özellikle Balkan coğrafyasında yaşanan hareketlenmenin uluslararası bir boyuta büründüğü gerçeği kaçınılmazdır. Siyasal üstünlük sağlamak amacıyla Almanya ve İtalya’nın gözünü genelde Balkanlara ve Ortadoğu’ya çevirmeleri de bu durumu kanıtlar niteliktedir. Öbür taraftan Balkan ve Ortadoğu coğrafyasının geçiş düzleminde yer alan Türkiye’nin de olası bir harekete karşı hazırlıklı olması da haklı bir gerçeğin iz dönüşümü olarak ifade edilebilir. Resmî daha net görebilmek için çok farklı pençelerden bakmakta fayda vardır.

Bu bağlamda Kral Alexander’in Varna-İstanbul ve Korfuz ziyaretlerini değerlendiren Yunus Nadi, bu ziyaretin siyasi yönü üzerinde durmuştur. Açıklamalarında Yugoslavya Kralı ve Kraliçe’sinin Bulgaristan-Türkiye ve Yunanistan’a yapmış olduğu seyahat vesilesiyle tezahür eden düşüncenin ya da kamuoyunda uyandıran etkinin Küçük İtilaf ile Balkanlar arasında çok farklı yorumların yapıldığına değinmiştir. Nadi, konu bağlamında yapılan görüşlerin “bakış açıların yarısı yanlış, bir kısmı doğru bir sürü faraziyelere ve neşriyata meydan vermiştir” derken aslında ziyaretin farklı alanlara çekilmek istendiğine işaret etmiştir.⁸³

79 Siirt Mebusu Mahmut (Soydan), a.g.g., s. 1.

80 Siirt Mebusu Mahmut (Soydan), a.g.g., s. 1.

81 Siirt Mebusu Mahmut (Soydan), a.g.g., s. 1.

82 Cumhuriyet, 5 Ekim 1933, s. 5.

83 Yunus Nadi, “Küçük İtilafla Balkan Birliği Arasında”, Cumhuriyet, 5 Ekim 1933, s. 1.

Nadi, batı kamuoyunun konuya yaklaşımını şöyle özetlemiştir: “Paris’te münteşir *Lö Jurnal* gazetesinin 30 Eylül tarihli nüshasındaki siyasi mülahazayı zikredebiliriz. Bu mülahazaya nazaran kırk milyon nüfusluk Küçük İtilafkütlesinin Balkanlar üzerinde müessir olmaması ihtimali olmazmış. Nitekim Avrupa’nın şarki cenubi müntehasındaki Yunanistan ile Avrupa kıtası haricindeki Türkiye, Küçük İtilafın bu kuvvetinden ürkererek kendi aralarında bir anlaşma ve yaklaşma yapmağa müsareat etmişlermiş, ve nitekim son Ankara Muahedesi bunun bir neticesi imiş. Böyle bir korku mahsulü olsa da Küçük İtilafın sebebiyet verdiği bu anlaşma sulh hesabına bir kazançmış”⁸⁴ şeklindeki değerlendirme Nadi’nin eleştiri oklarının hedefinden kurtulamamıştır. Devamında “baştan sonuna kadar hatalı olan düşüncenin mülahazanın hangi bir yanlışlığı düzeltmek lazım geleceğinde insan şaşırıyor”⁸⁵ diyerek kamuoyunun yanlış bilgilendirildiği kanısında olmuştur. Ardından Türk-Yunan itilafının meydana gelmesinde Küçük İtilaf ile uzaktan yakından bir bağlantısının olmadığını da vurgulamıştır. Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkinin Küçük İtilaftan önce tezahür ettiğini özellikle belirtmiştir. Dolayısıyla Yugoslavya Kral ve Kraliçe’sinin gerçekleştirmiş olduğu ziyaretin aslında Küçük İtilafın etkisiyle değil Türk-Yunan dostluğunun vermiş olduğu güçten kaynaklandığını öne sürmüştür. Öte yandan gerçeğin bu merkezde olduğunu gösteren kanıtların da varlığına işaret etmiştir.⁸⁶

Gezi neticesinde Atatürk ile Kral Alexander arasında mektuplaşma trafiği yaşanmış ve karşılıklı iltifatlar yapılmıştır. Aşağıda da görüleceği üzere ilk mektup Kral Alexander tarafından gönderilmiştir. Yazışmalar aynen şu şekildedir: “Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Hazretlerine: Gördüğümüz kabul tarzından dolayı duyduğumuz minnettarlık duygularının ifadesini, gerek zati devletleri, ve gerek memleketlerinin refahı hakkındaki dileklerimiz için lütfen kabul buyrulmasını zati devletinizden rica ederim. Atatürk, mektuba aynı nezaketle şu cevabı vermiştir: “Haşmetli Yugoslavya Kralı Alexandre Hazretlerine: Dobrovnik kruvazöründe nazik ve lütufkâr tel yazısından dolayı zati haşmetpenahinize teşekkür eder, gerek zati haşmetpenahilerinin şahsı ve gerek memleketimizin saadeti hakkındaki en samimi dileklerimin kabulünü ve kraliçe hazretlerine en hürmetkar tazimlerimin iblağ buyrulmasını rica ederim.”⁸⁷

Konu bağlamında Soydan kaleme aldığı bir diğer çalışmasında genel olarak Balkan coğrafyasında yaşanan gelişmeler ışığında bir değerlendirmede bulunmuştur. Soydan, Balkan coğrafyasının kan, ihtilal ve ateş ocağı olarak bildiği ancak günümüzde artık anlaşma, uzlaşma ve barış faaliyetlerine sahne olduğuna işaret etmiştir. Bu algının değişmesinde büyük gayretler gösteren Türkiye’nin ön safta hareket ettiğini de ayrıca eklemiştir. Dış politikanın bu şekilde başarılı bir profil çizmesinde Türk diplomatların üstün gayretlerine bağlamıştır. Öte yandan Balkan devletlerinin de artık barışa, güvene ve huzur ortamına kavuşmak niyetinde olduklarını öne sürmüştür. Balkan devletlerinin de samimi adımlarla hareket edeceği inancında olmuştur.⁸⁸

Konuyu Kral Alexander’ın Türkiye ziyareti üzerinde sürdüren Soydan, bu ziyaretin ve görüşmenin Balkanlarda barışın kuvvetlenmesi noktasında takviye mahiyetinde olduğu kanısında olmuştur. Ayrıca ortamında da artık barış ve anlaşmanın sağlanması noktasında uygun bir zemin

84 Yunus Nadi, “Küçük İtilafla Balkan Birliği Arasında”, a.g.g., s. 1.

85 Yunus Nadi, “Küçük İtilafla Balkan Birliği Arasında”, a.g.g., s. 1.

86 Yunus Nadi, “Küçük İtilafla Balkan Birliği Arasında”, a.g.g., s. 1.

87 Milliyet, 6 Ekim 1933, s. 6.

88 Siirt Mebusu Mahmut (Soydan), “Görüşmelerden Sonra”, *Milliyet*, 6 Ekim 1933, s. 1.

hazırladığı inancında olmuştur. Şu özlü ifadesi Türk dış politikasının temel prensibini özetler mahiyettedir: *“Hiçbir yeni dostluk, bize eski dostlukları unutturamaz. Hatta o dostlukların kuvvetini, derecesini azaltamaz. Bu hal sulh ve dostluk politikasında en çok gözettiğimiz bir esastır.”*⁸⁹ Balkan coğrafyasında barışın sağlanması amacıyla bütün milletleri kapsayan kucaklayıcı bir barış politikasının çözüm getireceğine yönelik olan inancını paylaşmıştır. Aksi taktirde herhangi bir devletin aleyhine yönelik kombinezonlar ya da farklı emeller özlenen barışı değil savaşı getirir uyarısında bulunmuştur. Soydan sözlerini şu ifade ile tamamlar: *“Milletlerin sadece müştak değil, muhtaç oldukları huzur ve refahı getirmek için her imkana baş vurmak, devlet adamlarının en büyük vazifesi olduğu kadar, her memleket vatandaşının bu gayede hükümetine müzaheret etmesi de aynı derecede büyük ve vatani bir vazifedir.”*⁹⁰

Soydan, dış politikada Türkiye'nin Balkanlarda güttüğü temel amacın; mutlak, daimi bir barış düzeni kurmaktır. Böyle bir barış düzenini kurmak, hiçbir devletin aleyhine yönelik olmayan dürüst bir politikanın ürünü olduğu kanaatinde olmuştur. Bir diğer deyişle: *“Sulhun fayda ve menfaatlerinden bütün Balkan milletlerinin istifade etmesi esnasında, iki devlet reisinin mutabık kalmasını; bu nokta-i nazarından derin bir memnuniyetle karşılamak lazımdır”*⁹¹ diyerek sözlerine son noktayı koymuştur.

Nitekim ziyaretin batı kamuoyunda en çok üzerinde durulan konu olduğu daha önce de çeşitli vesilelerle ifade edilmişti. Vakıf gazetesinin ‘Küçük İtilaf’ başlıklı paylaşımında Jurnal gazetesinin Cenevre muhabirinin şu notunu aktarmıştır: *“Bulgaristan, Küçük İtilafla, Türkiye-Yunanistan grubu arasında tek başına kalamaz, hele Kral Alexandr Mustafa Kemal Paşa'yı ziyaret ettiği sıralarda. Bu ziyaret şark milletlerinin kalkınması başlangıcıdır”*⁹² denilerek bu ziyaretin uyandıracığı etkinin farkında olduklarını ve yakından takip ettiklerini göstermektedir.

Dolmabahçe Sarayında iki lider arasında gerçekleşen samimi görüşmenin Türk-Yugoslav ilişkilerine ciddi anlamda büyük bir katkı sunacağını ileri süren Vakıf gazetesi yazarı, Sadri Etem *“Dolmabahçe Konuşması”* adı altında görüşmeyi kaleme almıştır. Etem, bu konuşmanın oldukça samimi ve dostça gerçekleştiğini aktarmıştır. Yugoslavya ile Türkiye'nin realist bir dış politika izlediklerini, bu politikanın devam etmesi halinde düşmanlığın iki ülkeye uzak olacağını ısrarla vurgulamıştır.⁹³ Etem, Türkiye ile Yugoslavya'nın tarihi geçmişine atıfla: *“Yugoslavya ile tarihi münasebetimiz var. Kah dost kah düşman geçen tarih seneleri onları aralarındaki ihtilafa vesile olan hadiseler çıktıktan sonra daha iyi dost olmaya icbar ediyor. Osmanlı İmparatorluğu ile Sırp milletinin davası vardı. XX. asra kadar süren bu dava Balkan Harbi ile nihayet bulmuş Türklerle Yugoslavlar arasında artık bir sulh devresi açılmıştır. Nitekim imparatorluk devrinin karşılıklı maceraları artık imparatorlukla birlikte ortadan kalkmıştır.”*⁹⁴

Etem'e göre, milletler kendi topraklarında, kendi geleceklerini inşa edecek sebepleri aramakla meşgul olmalıdırlar. Dolmabahçe'de iki devlet liderinin dostça ve barışı destekleyecek

89 Siirt Mebusu Mahmut (Soydan), “Görüşmelerden Sonra”, a.g.g., s. 1.

90 Siirt Mebusu Mahmut (Soydan), “Görüşmelerden Sonra”, a.g.g., s. 1.

91 Siirt Mebusu Mahmut (Soydan), “Görüşmelerden Sonra”, a.g.g., s. 1.

92 Vakıf, “Küçük İtilaf”, 6 Ekim 1933, s. 2.

93 Sadri Etem, “Dolmabahçe Konuşması”, *Vakıf*, 7 Ekim 1933, s. 1.

94 Sadri Etem, “Dolmabahçe Konuşması”, a.g.g., s. 1.

tarzda davranmaları en çok istenilen ve arzu edilen bir beklenti olarak ifade edilmiştir.⁹⁵ Görüldüğü gibi Türk kamuoyunda en çok vurgu yapılan nokta barış, istikrar ve güvenli bir geleceğin inşasıdır. Aslında Türk dış politikasının bu ekseninde şekillenmesinin bir yansımasıdır. Dolayısıyla basın bu noktada iktidar ile aynı noktada buluşmuştur.

Kral Alexander görüşmeye dair duygularını şu şekilde paylaşmıştır: “*Hali, tavrı, konuşması, başı, bakışı ve sesi derhal insan üzerinde nadir bir adam karşısında bulunduğumuzu düşündüren bir tesir bırakıyor.*”⁹⁶ Atatürk ile görüşmesinin bu kadar olumlu bir hava yaratacağından endişe duyan Kral aslında yanıldığını şu şekilde itiraf edecektir: “*Devrin bu faik adamı ile anlaşmanın kolay olacağına dair bir intiba hasıl ettim.*”⁹⁷ Ayrıca Gazi Paşa ile ilgili çok derin görüşlü, doğru, düşünceli ve tereddütsüz karar vermeye uygun olan yapısı, Balkan Devletleri’nin birleşmesinde büyük faydalar sunacağını ifade etmiştir.⁹⁸ Kral, İstanbul’dan ayrılacağı sıralarda Atatürk’ü çok sevdiğini ve ona bağlandığını da özellikle belirterek, duygularında ne kadar samimi olduğunu göstermiştir. Sadece Atatürk değil Türk halkına teşekkür maiyetinde şu veda konuşması ile İstanbul’dan ayrılmıştır: “*İstanbul halkı da bize çok samimi bir dostluk gösterdi; milletten gördüğüm bu muhabbetten ayrıca mütehassis kaldım.*”⁹⁹

Kral Alexander, geziden sonra Türkiye ziyaretini değerlendirirken Atatürk’ü ilk defa Sofya Ateşemiliterliği görevini yaptığı esnada tanıdığını ve o zamanlarda bile Gazi Paşa’nın dikkatleri celbeden bir yapısının olduğuna değinmiştir. Kendisi o tarihlerde Sofya Sefiri görevinde bulunmuştur. Kral’ın verdiği malumata göre 1914-1915 yılları arasında bu tanışmanın gerçekleştiği muhakkaktır.¹⁰⁰ Atatürk, hakkında Sofya Ateşemiliteri Mösyö Kuşakoviç’in söylemiş olduğu ifadeleri tekrar dillendiren Kral Alexander, Kuşakoviç’in özellikle Gazi Paşa’yı göstererek: “*Türkiye Ateşemiliteri üzerine dikkatinizi celbederim, onda çok şayanı dikkat bir hususiyet var demişti.*” Aradan geçen bunca zaman göstermiştir ki: Kuşakoviç’in ne kadar haklı olduğu anlaşılmıştır.¹⁰¹

Balkanlarda dörtlü bir antlaşmanın yapılmasının gereğine inan Kral Alexander, sadece Yugoslavya’nın değil aynı zamanda Bulgaristan’ın da siyasi anlamda rahata kavuşacağına işaret etmiştir. Dolayısıyla Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya arasında bir ittifakın kurulması Balkan coğrafyasında barışın ve güvenin tesisi bakımından oldukça önemli olacağını vurgulamıştır. Öte yandan Balkan coğrafyası üzerinde emelleri olan Avrupa devletlerinin de çalışmalarının bu girişimle sona ereceği inancında olmuştur.¹⁰² Kral’ın bu açıklaması oldukça manidardır. Sebep olarak Almanya ve İtalya’nın yayılcı politikası gösterilebilir. Nitekim Balkan ittifakının kurulması ile adı geçen bu iki devletin de engellenmesi demektir.

Kralın özellikle Bulgaristan’ı kendi yanlarına çekmek istemesinin altında önemli sebepler yatmaktaydı. Kral Alexander bu konuda açık bir şekilde İtalya’yı hedef göstererek; bu dörtler

95 Sadri Etem, “Dolmabahçe Konuşması”, a.g.g., s. 1.

96 BCA, 030.10.251.696.22.

97 BCA, 030.10.251.696.22.

98 BCA, 030.10.251.696.22.

99 BCA, 030.10.251.696.22.

100 BCA, 030.10.251.696.22.

101 BCA, 030.10.251.696.22.

102 BCA, 030.10.251.696.22.

antlaşması ile Bulgaristan, İtalya'nın elinde bir oyuncak olmaktan çıkacaktır.¹⁰³ Kral Alexander'ın Türkiye ziyareti ilişkilere olumlu yansımış ve akabinde 26 Kasım 1933 tarihinde iki ülke arasında Dostluk Antlaşması imzalanmıştır. Konu ile ilgili Yugoslavya Novosti gazetesi bu anlamlı güne dair bir takım açıklamalarda bulunmuştur. “Bugün payitahtımıza, evvelce mevcut anlaşmağa istinaden, Yugoslavya-Türkiye Dostluk ve Ademi Tecavüz Misakı'nı imza etmek üzere Türkiye Hariciye Vekili Rüştü Bey gelecektir”¹⁰⁴ denilerek karşılıklı bir antlaşmanın olacağı haberi paylaşılmıştır. Novosti gazetesinde Yugoslavya ile Türkiye arasındaki bu antlaşmanın önemine binaen iki ülkeye faydalı neticeler katacağını yazmıştır. Devamında bu antlaşmanın neden önemli olduğu ise üç madde ile paraf edilmiştir.

Türkiye ile Yugoslavya arasında sıkı bir siyasi çalışmanın gerçekleşeceği ve şimdiye kadar ilişkilere yaşanan aksaklıkların giderileceği.

Bu antlaşma diğer Balkan devletlerini harekete geçirecek mahiyettedir. Yani Balkan devletleri arasında yeni siyasal ilişkilere zemin hazırlayacaktır.

Balkan İttifakı'nın gerçekleşmesi adına Türkiye-Yugoslavya Dostluk Antlaşması'nın oldukça önemli bir adım olduğu ve Balkan devletleri arasında statükonun korunmasında büyük bir pay sahibi olacaktır.¹⁰⁵

Kral Alexander'ın Türkiye ziyareti Balkan birliğine gidilen süreci hızlandırmıştır. Bu ziyaret Türkiye'nin dış politikada özellikle Balkan Devletleri arasında saygın bir konum kazanmasına vesile olmuştur. Ayrıca Kral Alexander, Balkan birliğinin kurulmasında büyük gayretler sarf etmiştir. Kral Alexander, Türkiye ziyaretinden bir sene sonra 7 Ekim 1934'de Fransa'ya gezi amaçlı bir seyahate çıkmış ancak burada bir Hırvat milliyetçisi tarafından suikast sonucu öldürülmüştür. Kral Alexander'ın ölümü Türkiye'de büyük bir üzüntüyle karşılanmıştır. Türk basını bu acı ve elem verici günü manşetlerine taşıyarak Yugoslavya'nın acısını paylaşmıştır. Çünkü Kral Alexander, Balkan Antantı'nın kurulmasında ve bölge barışı açısından önemli aktörlerinden biriydi. Bu sebepten dolayı Gazi Mustafa Kemal Paşa, barışa katkılarından dolayı Kral Alexander'e ithafen altın plaka üzerine büyük bir portre hediye etmiştir.¹⁰⁶

Ayrıca Yugoslavya Kralı Alexander'ın cenaze törenine Türkiye'den bir heyetin katıldığı ve bu heyetin başında da Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras olmak üzere Cumhurbaşkanı Başyaveri Celal Bey, İkinci Ordu Müfettişi İzzetin Paşa ve daha ismi yazılmayan birçok kişinin katılacağı kararlaştırılmıştı.¹⁰⁷

Sonuç

Trablusgarp, Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı ve ardından Kurtuluş Savaşı ile savaş meydanlarından ve cepheden cepheye koşan Türk milleti, varlığını tüm dünyaya kanıtlamak amacıyla üstün bir mücadele vermişti. Askeri başarılarından sonra Lozan Antlaşması ile bağımsızlığını kazanan Türkiye, diplomaside de zaferle çıkmayı başarmıştı. Osmanlı Devleti'nin kalıntısı üzerine

103 BCA, 030.10.251.696.22.

104 BCA, 030.10.28.696.23.

105 BCA, 030.10.28.696.23.

106 Mehmet Okur, “Atatürk Tarafından Yabancı Devlet Başkanlarına Verilen Hediyeler”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 33/34, 2004, s. 87.

107 BCA, 030.11.48.69.1.

modern, çağdaş ve laik bir devlet kuran Atatürk, kısa sürede ülkesini medeniyetler seviyesine çıkarmak için hemen hemen her alanda çalışmalar yürütmüştü.

Savaşların yıkımdan başka bir şey getirmediğini bir asker olarak çok iyi bilen Atatürk, genç Türkiye'nin barış ortamında güçleneceğini ve ancak bu şekilde emin adımlarla hedefine ilerleyeceğini biliyordu. Dolayısıyla Milli Mücadele döneminin başlangıcından itibaren Türkiye'nin milli sınırlarında gözü olmayan bütün dünya devletleri ile iyi ilişkiler kurulabilir düşüncesi hakim idi. Atatürk'ün barıştan yana olan tutumu önce komşularını daha sonra diğer dünya devletlerini etkilemişti. Atatürk dönemi Türk dış politikasında benimsenen "Yurtta Sulh, Cihanda Sulh" ilkesinden hareketle önce içte barışın sağlanması sonrasında dünya barışına katkı şeklinde temellenmişti. Atatürk dönemi dış politikasında otuz bir antlaşma imzalanmıştır. Bu antlaşmaların tamamı da "Dostluk ve Saldırmazlık Antlaşması" şeklinde paraf edilmiştir. Genç Türkiye uzak yakın demeden bütün ülkelere dostluk elini uzatmış ve her platformda barıştan yana olduğunu haykırmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin bağımsızlık tapusu olan Lozan Antlaşması'ndan sonra hemen her alanda ilerlemeyi kendine ülkü edinmiş olan Türkiye, Ortadoğu ve Balkanlar'da barış noktasında bir mihenk taşı olmuştur. Kurtuluş Savaşı'nda emperyalist güçlere karşı büyük bir direniş örneği sergileyen Atatürk, diğer milletlere de umut ışığı olmuştur. Türkiye-Yugoslavya ilişkileri Lozan Antlaşması'ndan sonra gelişme göstermiş ve ikili ilişkilerde önemli antlaşmalar imzalanmıştır. Kral Alexander, Balkan Devletleri arasında Balkan İttifakı'nın oluşturulmasında büyük bir çaba sarf etmiştir. Birinci ve İkinci Balkan Konferansları bu uğurda oldukça önemli bir konum arz etmiştir. Kral Alexander, Yugoslavya'nın da Türkiye gibi zor bir süreç atlattığını ve inşa sürecinde olduğu için Türkiye'yi ülkesine yakın hissetmiştir. Gerek komşuların gerekse diğer devletlerin bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne karşı saygı gösteren ve barıştan yana bir tutum sergileyen Atatürk ile görüşmek istemiştir. Hem Atatürk'ü hem de bu kadar kısa sürede değişen Türkiye'yi yakından görmek hem de Balkanlarda kalıcı bir barışın sağlanabilmesi amacıyla Atatürk ile fikir alış verişinde bulunmak arzusunda olmuştur.

Balkan birliğinin kurulması amacıyla çaba sarf eden Kral Alexander'ın yanı sıra Atatürk'te bir Balkan birliğinin lüzumunu gerekli görmüştür. Dolayısıyla Nazi Almanya'sı, Faşist İtalya ve Bulgaristan'ın siyasi emellerine ket vurulması amacıyla Türkiye'nin girişim ve öncülüğünde 1934'te Balkan Antantı imzalanmıştır. Balkan Antantı ile uzun bir süre barış ve güven ortamı oluşturulmaya çalışılmıştır. Nitekim II. Dünya Savaşı'ndan dolayı özlenen barış yerine savaş galip gelmiştir. Atatürk döneminde barışa hizmet eden bir diğer önemli gelişme ise 1937'de Ortadoğu'da barışın ve güvenliğin temini için imzalanmış olan Sadabat Paktı olmuştur. Ancak Sadabat Paktı'ndan istenilen sonuca ulaşılammıştır. Çünkü II. Dünya Savaşı'nın başladığı yıllara denk gelmiş olmasıydı. Bundan ötürü sadece kağıt üzerinde kalmış bir pakt olarak tarihe geçmiştir.

Kaynakça

Arşivler

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

TBMM Arşivi

Resmi Yayınlar

Resmi Gazete

Düstur

Gazeteler

Akşam (1-7 Ekim 1933)

Cumhuriyet (1-6 Ekim 1933)

Milliyet (1-6 Ekim 1933)

Hâkimiyet-i Milliye (3-6 Ekim 1933)

Vakit (3-6 Ekim 1933)

Kurun (3 Ekim 1933)

Araştırma ve İnceleme Eserler

Akşin, Sina, *Kısa Türkiye Tarihi*, İş Bankası Yayınları, İstanbul 2007.

Armaoğlu, Fahir, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)*, Alkım Yayınevi, İstanbul 2007.

Arslan, Ayna Askeroğlu, “Moskova Antlaşması ve Türkiye’nin Kuzey-Doğu Sınırı”, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17 (2), 2015, s. 1-20.

Aruçi, Muhammet, “Yugoslavya, İslam Ansiklopedisi, C. 43, 2013, 573-579.

Asım, Mehmet, “Varna Mülakatı”, *Vakit*, 4 Ekim 1933.

Atatürk, Mustafa Kemal, *Nutuk 1919-1927*. (Hzn: Zeynep Korkmaz), ATAM, Ankara 2006.

Atay, Falih Rıfkı, *Misafir Hükümdarlar, Hâkimiyet-i Milliye*, 1933.

Aydemir, Şevket, Süreyya, *Tek Adam III*, Remzi Kitapevi, İstanbul 1987.

Başaran, Doğan, “Atatürk Dönemi Türk Dış Politikasında Savunmacı Realizm Anlayışı ve Üçüncü Dünyacılık”, *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (1), 2020, 83-99.

Bayrak, Orhan, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Sözlüğü*, Milenyum Yayınları, İstanbul 2000.

Bolat, Mahmut, “Genel Hatlarıyla Atatürk Dönemi Türkiye’nin İkili İlişkileri”, *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7 (1), 2006, 45-74.

Burçak, Rıfkı, Salim, *Moskova Görüşmeleri ve Dış Politikamız Üzerindeki Tesisler*, Gazi Üniversitesi Yayınları, Ankara 1983.

Büyüktaş, Hakkı, “Lozan Antlaşması, Dini Azınlıklar ve Dış İlişkiler Boyutu”, *Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3, 2016, 2-11.

Çakmak, Haydar, Atatürk Döneminde Türkiye-Yugoslavya İlişkileri, *Atatürk Ansiklopedisi*, 2021, 1-4.

Değerli, Esra, “Türkiye’nin Balkan Ülkelerine Yakınlaşma Çalışmaları: Balkan Paketi”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (2), 2008, 115-134.

Demir, Hakan, Yugoslavya Krallığı Siyasal Yaşamında Hırvat Sorunu (1929-1941), *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, 6 (1), 2017, 57-77.

Erden, Ömer, *Atatürk Döneminde Türkiye’yi Ziyaret Eden Yabancı Devlet Başkanları*, ATAM, Ankara 2006.

Erdoğan, Akman, “Mudanya Ateşkes Antlaşması’nın Sovyet Rusya Basınında Yansımaları (Pravda ve İzvestiya Gazeteleri Üzerinden Basın Analizi)”, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3 (2), 2014, 19-45.

Eroğlu, Hamza, *Türk Devrim Tarihi*, Sevinç Matbaası, Ankara 1972.

Ertan, Temuçin Faik, “Sevr ve Lozan Antlaşmaları Hakkında Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*. 15 (58), 2016, 22-37.

Etem, Sadri, “Dolmabahçe Konuşması” *Vakit*, 7 Ekim 1933.

Gökçen, Salim, “Atatürk Döneminde Türkiye-Yugoslavya İlişkileri ve Kral Alexander’ın Türkiye Ziyareti”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9 (42), 2016, 667-682.

Gül, Muhittin, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Barış Platin Kitapevi, Ankara 2010.

Güveloğlu, Gülşah Kurt, “Marsilya Suikastı (Yugoslavya Kralı Alexander’ın Öldürülmesi) ve Türkiye’deki Yankıları – 9 Ekim 1934”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 34 (57), 2015, 249-270.

Haytaoğlu, Ercan, “Cemiyet-i Akvam (Milletler Cemiyeti ve Türkiye)”, *Atatürk Ansiklopedisi*, 2021, 1-7.

Karacan, Ali Naci, *Lozan*, Milliyet Yayınları, İstanbul 1971.

Karpat, Kemal, *Kısa Türkiye Tarihi 1800-2012*, Timaş Yayınları, İstanbul 2012.

Kısıklı, Emine, “Mustafa Kemal ve Milli Mücadelede Türk Kamuoyunun Oluşumu”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Atatürk Özel Sayısı, 7 (5), 2006, 71-117.

Kızılkaya, Rıdvan, *Türk Siyasal Hayatında Mahmut Soydan (Hayatı, Faaliyetleri ve Düşünce Dünyası)*, Hiper Yayınevi, İstanbul 2020.

Koçak, Cemil, *Siyasal Tarih (1923-1950)*, *Türkiye Tarih*, C. 4, Cem Yayınevi, İstanbul 1995.

Lewis, Bernard, *Modern Türkiye’nin Doğuşu*. (Çev. Boğaç Babur Turna), Arkadaş Yayınevi, Ankara 2015.

Mahmut, Siirt Mebusu (Soydan), “Görüşmelerden Sonra”, *Milliyet*, 6 Ekim 1933.

Mahmut, Siirt Mebusu (Soydan), “Misafirimiz Kral Hazretleri”, *Milliyet*, 5 Ekim 1933.

Metintaş, Mustafa Yahya, “Ankara Antlaşması’nın Türkiye Büyük Millet Meclisinde Tartışılması”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi*

Yakın Tarih Dergisi. 2 (5), 2019, 1-26.

Nadi, Yunus, “Küçük İtilafla Balkan Birliği Arasında”, *Cumhuriyet*, 4 Ekim 1933.

Okur, Mehmet, “Atatürk Tarafından Yabancı Devlet Başkanlarına Verilen Hediyeler”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*. 33 (34), 2004, 80-88.

Oral, Mustafa, “Türk Kurtuluş Savaşı’nın Tarihsel Konumu”, *Tarih ve Günce*, 1 (2), 2018, 3-16.

Oran, Baskın, *Türk Dış Politikasının Kuramsal Çerçevesi*, Baskın Oran (ed.), *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşı’ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, İletişim Yayınları, İstanbul 2008.

Ozankaya, Özer, “80. Yıldönümünde Türk Devrimi’nin Türkiye’nin Siyasal Evrimindeki Yeri”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 59 (2), 2004, 78-98.

Özel, Mehmet, *Cephelerden kurtuluş Savaşı’na Türk Kurtuluş Savaşı*, Ticaret Odası, Ankara 1995.

Özgiray, Ahmet, Türkiye-Yugoslavya İlişkileri (1920-1938), *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 14(1), 1999, 11-24.

Özlu, Hüsnü, “Türk-Afgan Dostluk ve İşbirliği Anlaşması” Kapsamında Atatürk Dönemi Türkiye-Afganistan İlişkilerine Bakış”, *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(8), 2012, 31-46.

Soysal, İsmail, *Türkiye’nin Siyasal Andlaşmaları (1920-1945)*, TTK, Ankara 2000.

Şahin, Cemile, Şahin, Mustafa, “Düşünceden Eyleme: Türk Devrimi’nin Düşünce Boyutunun Uygulamaya Yansımaları Süreci”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 13 (27), 2013, 137-166.

Şamsutdinov, Abdula Mardavoniç, *Mondros’tan Lozan’a Türkiye Ulusal Kurtuluş Savaşı Tarihi 1918-1923*. (Çev: Ataol Behramoğlu), Doğan Kitapçık, İstanbul 1999.

Şimşir, Bilal, *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları IV*, TTK, Ankara 2001.

Tağmat, Çağla Derya, “Sevr Barış Antlaşması Sürecinde Eleftherios Venizelos: Görüşmeler, Konferanslar ve İmza”, *Avrasya İncelemeleri Dergisi*, 5 (2), 2016, 307-339.

Talas, Mustafa, “Örnek Bir Dış Siyaset Modeli Olarak Atatürk’ün “Yurtta Barış Dünyada Barış” Politikası. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. 15, 2004, 339-354.

Veysi, Akın, *Trakya’nın Türklere Devir Teslimi*, Genelkurmay Yayınları, Ankara 1966.

Yavuz, Resul, *Milli Mücadele Yıllarında Sovyet Rusya ve İngiltere ile Diplomatik Temaslar, Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası II*, İdeal Yayıncılık, İstanbul 2018.

İnternet Kaynakları

<https://www.bosnakmedya.com/ataturk-donemi-turkiye-yugoslavya-iliskileri/>, (Erişim Tarihi: 13.08.2021).

<https://tarihbilgi.org/yugoslavyanin-kurulmasi-dagilmasi/>, (Erişim Tarihi: 13.08.2021).

<https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ataturk-doneminde-turkiye-yugoslavya-iliskileri/>,

(Erişim Tarihi: 13.08.2021).

<https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ataturk-doneminde-turkiye-yugoslavya-iliskileri/>,
(Erişim Tarihi: 13.08.2021).

<https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ataturk-doneminde-turkiye-yugoslavya-iliskileri/>,
(Erişim Tarihi: 13.08.2021).

Ekler

Ek1

Ek3

Hakimiyeti Milliye

No: 4366 14 NİSAN 1933 İktisat ve Maliye Bakanlığı

Yugoslav Kral ve Kraliçesi Bugün İstanbul'a Geliyorlar.

Kral Aleksandro Hz. Dün Varna'da Bulgar Kralı ile Buluştu, Bugün Sabah İstanbul'da.

Yugoslav Kral ve Kraliçesi Varna'da Bulgar Kralı ile görüşüyor.

İstanbul, 3 (Tuluz) — Yugoslav Kral ve Kraliçesi bugün sabah Varna'da Bulgar Kralı ile görüşüyor. Kral Aleksandro Hz. Dün Varna'da Bulgar Kralı ile görüşüyor. Kraliçe Marie de Yugoslav Kraliçesi bugün sabah İstanbul'a geliyorlar. Kral Aleksandro Hz. Dün Varna'da Bulgar Kralı ile görüşüyor. Kraliçe Marie de Yugoslav Kraliçesi bugün sabah İstanbul'a geliyorlar.

Klering Anlaşmalarının Tatbikatı.

İktisat Vekâletli Bu Anlaşmaların Eylem Şekliyle Tatbiki İçin Tedbirler Aldı.

İktisat Vekâletli bu anlaşmaların tatbikatı için tedbirler aldı. İktisat Vekâletli bu anlaşmaların tatbikatı için tedbirler aldı. İktisat Vekâletli bu anlaşmaların tatbikatı için tedbirler aldı.

Misafir Hükümdarlar.

Yugoslav Kral ve Kraliçesi bugün sabah İstanbul'a geliyorlar. Kral Aleksandro Hz. Dün Varna'da Bulgar Kralı ile görüşüyor. Kraliçe Marie de Yugoslav Kraliçesi bugün sabah İstanbul'a geliyorlar.

Ruslarla Ticaret Anlaşması.

Ruslarla ticaret anlaşması. Ruslarla ticaret anlaşması. Ruslarla ticaret anlaşması.

Milletler Cemiyetinde.

Milletler Cemiyetinde. Milletler Cemiyetinde. Milletler Cemiyetinde.

Onuncu Yıl Mergisi Millîte Özetlemek İçin.

Onuncu Yıl Mergisi Millîte Özetlemek İçin. Onuncu Yıl Mergisi Millîte Özetlemek İçin.

İktisat Vekâletli'nin Sumer Bank'ta.

İktisat Vekâletli'nin Sumer Bank'ta. İktisat Vekâletli'nin Sumer Bank'ta.

M. VENEZUELA YARIN GELECEK.

M. VENEZUELA YARIN GELECEK. M. VENEZUELA YARIN GELECEK.

MELİK MİLLİTİNDE.

Melik Millîte. Melik Millîte. Melik Millîte.

Onuncu Yıl Mergisi.

Onuncu Yıl Mergisi. Onuncu Yıl Mergisi. Onuncu Yıl Mergisi.

